

P. Fr. HERCULANI

2.

OBERRAUCH

ORDIN. MIN. REFORMAT.

DE EA, QUA DIVINA GRATIA

ET

LIBERUM HOMINIS ARBITRIUM

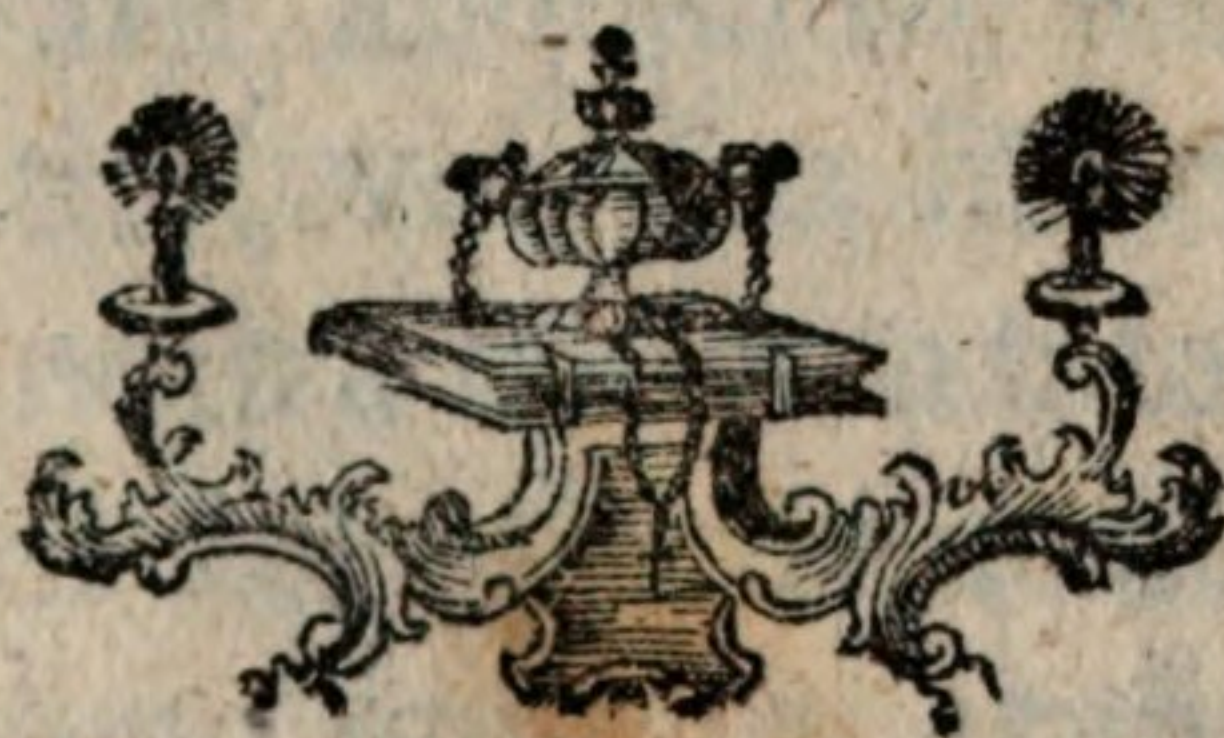
AD

ACTUM FINI ULTIMO APTUM AMICE

CONSPIRANT, MIRA CONCORDIA

DISSERTATIO

THEOLOGICA SECUNDA.

SUPERIORUM PERMISSU.

OENIPONTE,

SUMPTIBUS FELICIANI FISCHER,
BIBLIOPOLÆ.

THE NATIONAL ANTHROPOLOGICAL ARCHIVES
OF THE SMITHSONIAN INSTITUTION
WASHINGTON, D. C. 20560
ACTING DIRECTOR
GENERAL MANAGER
DIRECTOR OF RESEARCH
DIRECTOR OF COLLECTIONS

RECEIVED
JAN 10 1964
LIBRARY OF THE
SMITHSONIAN INSTITUTION
WASHINGTON, D. C. 20560

PRÆFATIO.

Ut actus nostri ad finem ultimum rite faciant, id est, ut Deo placere possint, ad eos imprimis divina gratia, tum vero etiam liberum arbitrium nostrum suas partes conferre omnino necesse est.

Atque hoc inter catholicos, imo fere inter omnes, qui christiano nomine censentur, certum dogma est: & licet varii aliquando vel necessitatem gratiæ, vel vim liberi arbitrii negarint; nostra tamen ætate (ne ipsis quidem Calvini affectis exceptis) raros invenies, qui aut gratiam, aut libertatem vere inficientur; eo quod tot divina testimonia gratiam, & visus intuitus intimi liberum arbitrium tueantur, ut his voce tantum, non item animo refragari queant.

Cum vero circa actum, qui Deo

dignus sit, gratia ita dominetur, ut voluntatem nostram mere famulantem sibi tamen in sociam adsciscat; hanc gratiæ, ac liberi arbitrii concordiam explicare tam difficile nobis accidit, quam arduum est in dominatu æqualitatem, & libertatem in servitute intelligere.

Mihi rei moralis diversa capita diversis dissertationibus non nihil diligentius ac per intervalla pertractare propositum est, ut exinde etiam ad hanc causam difficilem adeo accederem. Ea vero, quæ hic scribo, non illa sunt toties, & ultra satietatem in hac controversia decantata, sed sunt recentia, ac diversa ab aliis, quibus uno alterove passu propinquius ad veritatem forsitan licebit accedere. Quidquid vero effecero, cujusque de me judicium ac sententiam tranquillo animo excipiam, ruinam meam, si causa cecidero, magnis reliquorum exemplis consolaturus.

CAPUT I.

Omnia propter Deum operari coguntur.

- §. 1. Omnia propter DEUM operari, ac proinde
§. 2. Non nisi ea, quæ DEO placent, & quia placent, operari coguntur.
§. 3. Et quidem in facultatibus non liberis id facile intelligitur:
§. 4, 5. Quod nihilominus in facultatibus liberis nunquam non verum manet, ita
§. 6. Ut etiam impii divinam voluntatem nunquam non impleant.
§. 7, 8. Quod magis explicatur.
§. 9. Porro justorum actiones propter DEUM sunt:
§. 10. Et ideo hi ea, quæ DEO placent, & quia DEO placent,
§. 11. Ac proin justa nunquam non agunt.
§. 12. Qualis quidem actio est vera dilectio DEI:
§. 13. Qua quidem dilectione, & in peregrinatione hac,
§. 14. Et aliquando in æterna patria finem ultimum perfectissime assequemur.

§. I.

Cum omnia, prout in prima differtatione operose adeo explicavi, mere, & per omnia propter DEUM sint, apertissimum sane consequens est, quod eadem mere, & per omnia propter DEUM operari teneantur. Illius enim actiones esse omnino debent, cujus est ipsa agendi facultas. Vel an putas, quod cum substantiæ totæ quantæ sint propter DEUM, earum actus ad alium finem potius, quam ad DEUM tendere queant?

§. II.

Si vero omnia propter DEUM, huncque unicum operari tenentur, facile intelligitur, quod non nisi ea facere teneantur, quæ DEO placent, & quidem ideo, quia DEO placent.

- * Fieri enim non potest, ut quis propter Te illud faciat, quod tu non vis, vel quod tibi adversum est. Sed licet ea fors actio tibi placeat, si tamen eandem quis ad alium finem e. g. ob cognatum suum edat, is sane non propter te operatus est id, quod propter alium egit.

§. III.

§. III.

Et quidem causæ non liberæ a divina voluntate nec per unicum aliquando hilum exerrant: quæ quidem est summa, qualis in eas cadit, & a nobis invidenda earum felicitas. Et licet aliquando naturam turbare, & gravia detrimenta inferre, & longe sæpius iusto minorem utilitatem afferre videantur; hæc tamen omnia ita faciunt, prout ad ea facienda a conditore suo apta & facta existunt: *Quantum enim acceperunt, tantum agunt, & tantum reddunt ei, cui debent, quod sunt, in quantumcunque sunt (a).* Scilicet causæ non liberæ, quidquid agant, aut quoscunque effectus edant, id omne secundum voluntatem conditoris sui faciunt: nam *duo passeres asse veneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro. (b)*

§. IV.

Verum etiam facultates libertate præditæ, ac mens quoque humana insuperabili quapiam lege in finem ultimum abripiuntur, ita ut nunquam fini ultimo deesse,

(a) S. August. libr. 3. de lib. arbitr. C. 15.

(b) Matth. 10. 29.

deesse, aut ab ejus immutabili potestate se emancipare queant. Nam quamdiu libere agunt (motus enim rationem prævertentes huc non pertinent) semper ea, quæ justa, Deo placita, & sic fini ultimo accomodata sunt, operantur, vel certe si minus recta gesserint, justa, & Deo placita, id est æquam post delictum ultionem patiuntur. *Quia nemo superat leges omnipotentis Creatoris: non finitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene utendo, quod accepit, aut reddit amittendo, quo bene uti noluit. — — Si non reddit faciendo, quod debet, reddet patiando, quod debet. Nullo autem temporis intervallo ista dividuntur, ut quasi alio tempore non faciat, quod debet, & alio patiatur, quod debet. — — Quisquis non facit, quod debet, sine intervallo patitur, quod debet; quoniam est tanta beatitudo justitiæ, ut nemo ab ea, nisi ad miseriam possit abscedere. (c)*

§. V.

Scilicet, quod est argumentum S. Augustini, eodem libro descriptum, æque
justum,

(c) S. August. libr. 3. de lib. arbitr. C. 15.

justum, ac proin æque bonum, & quod insuper consequitur, ad ultimum finem æque conducens est, ut mali sint miseri, quam ut boni beati existant. Infernus (post peccatum) æque ac coelum, est optimus, utpote a justissima, ac proinde ab optima voluntate fabricatus. Quod vero iniqui mox per ipsum peccatum, summum malum incurrant: advertit optime idem summus Doctor: Nam bono infinito privari est infinita jactura ac proin malum infinitum. Jam peccans ab æterna justitia, quæ est bonum infinitum, plane avertitur, & sic bono infinito privatur, ac proin hoc ipso jacturam, & malum infinitum incurrit. Scilicet non fefellit hæc res gentiles Philosophos, qui peccatum sibimetipsi summam poenam esse docuerunt: & impii in hac vita degentes a damnatis fere in nulla re differunt, nisi quod spes veniæ eis suppetat, & quod illius summi, quod cum damnatis jam commune habent, mali sensum hucusque non patiantur. Hominis in lethali peccato constituti aptissimum paradigma est ille, qui ditissimus hucusque omnibus repente facultatibus exuitur, & tanti dispendii ignarus debitum tanti mali dolorem nondum percipit.

§. VI.

Quare nemo quidpiam contra DEI voluntatem unquam facere, aut omnipotissimam hanc rationem superare potest. Frustra vos torquetis o impii! quidquid agitis, etsi summe inviti nunquam non DEO, ejusque voluntati famulamini: *Nemo superat leges Omnipotentis.* Nihil potest fini ultimo deesse.

§. VII.

„**A**st an non DEUS præcipit, ut potius per viam justitiæ ad beatitudinem, quam per viam iniquitatis ad miseriam tendamus, *qui omnes homines vult salvos fieri?* Et pro dolor! quot sunt, per quos hæc DEI voluntas turpiter frustratur? Denique an non voluit DEUS, ut eæ leges sanctissime ferventur, quas innumeris vicibus violamus? Et quomodo jam voluntatem DEI nunquam non inviolatam manere prædicas? Aut forte DEUS voluit, ut peccando leges ejus transgrediamur?“

§. VIII.

§. VIII.

Ad hoc argumentum respondeo, quod homo recte agens voluntatem DEI nequaquam fallat: voluit enim DEUS rectam actionem, quæ etiam secuta est. Si vero quis a recto deflectat, tunc DEUS actum justum non voluit, non decrevit; & sic ejus voluntas frustrata non est. Quid vero sit actionem justam præcipere, & eandem tamen non velle, nec decernere, hoc ipsa præfens dissertatio explicare conabitur §. 99.

§. IX.

Verum omissa tristi hac via, qua impii etiam inviti in finem ultimum abripiuntur, potius describendam nobis sumimus viam feliciorē, qua justī in DEUM, ejusque sanctissimam voluntatem, utique non absque nisu proprio, provehuntur: in hoc enim theologiæ nostræ probatissimus labor defudat. Cum itaque homo propter DEUM solum creatus sit, is quoque non nisi propter DEUM agere, & operari tenetur: propter eum enim etiam actiones esse debent, propter quem ipsa facultas agens existit.

§. X.

§. X.

Porro si quis propter DEUM operari velit, debet ea agere, quæ DEO placent, & quia DEO placent. Impossibile quippe est, ut quis propter DEUM agat, qui vel agit, quod DEO non placet, vel si id propter alium quempiam finem agat.
§. 2.

§. XI.

Rursus DEO nihil placet, nisi justum *: ideo non nisi justa agere debet, qui agere vult, quod DEO placet.

* Nam quantum ad actus liberos actio DEO placens, & actio justa sunt prorsus eadem, & prout ajunt, convertibiles. Et quidem quod omnis actio justa DEO placeat, facile consenties: sed num ex actionibus liberis nulla, nisi justa, DEO placeat, hoc ambiguum forsan Tibi videbitur. Sed cogita, num actum DEO acceptum edere aliquando non sit justum? Nunquam omnino. Ergo nullus actus (puta semper actum libere editum) DEO gratus est, qui justus non sit. Et sic justum, & DEO acceptum in actionibus liberis ultimo eadem prorsus notio sunt. Sed de his uberius agendo de lege DEI æterna.

§. XII.

§. XII.

Jam iusta, seu ea, quæ Deo placent, agere est diligere DEUM *. Certo nemo magis dilexerit DEUM, quam unigenitus filius ejus: & tamen æterno Patri præstare placita unicum totius vitæ negotium ei fuit. *Quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. (d)*

* Scilicet agere, quæ placent alteri, & quia placent eidem, est vera amicitiae, seu amoris notio, prout uberius explicabo a libi, quando de natura amoris agam.

§. XIII.

Cum itaque ad iusta & Deo placita præstanda unice comparati simus, atque hæc agendo totius vitæ negotium absolvamus, cumque hoc ipsum nihil aliud sit, quam DEUM diligere §. 12.; plane consequitur, quod per amorem DEI finem ultimum in hac quidem vita assequamur. Sic enim jam propter DEUM solum operamur, omnes conatus in Eum solum referimus, paucis propter Eum solum vivimus, propter quem solum conditi sumus. *

* Sci-

* Scilicet hoc est magnum illud, ac demum unicum mandatum : *Diliges Dominum DEum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua (e).* Quomodo vero grande mandatum omnem vitam nostram occupet, & omnes facultates nostras vindicet sibi, nosque totos exhauriat, optime explicat S. Augustinus (f) : *Ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa, quæ confers. Cum autem ait ex toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re frui velit, sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.*

§. XIV.

Ast in æterna illa patria immensam Dei bonitatem clarissime intuebimur, & omni jam affectuum tumultu, & pugna cessante eandem tranquille jam diligemus. Et quia summus amor dilecto summum bonum vult, ideo propriam ejus bonitatem DEO volemus: & quia hanc jam habet,

(e) Matth. 22, 37.

(f) Libr. i. de doctrin. christian.

bet, imo quia hæc ipfiusmet est; ideo in beatiffima illa conditione nos DEO non absens bonum operose desiderabimus, sed quod omne bonum sibi præfens jam teneat, aut potius, quod omne bonum sit, vehementissime gaudebimus. Ille certe amor erit gaudium de excellentia dilecti: ille itidem amor erit summe amicus, eoquod dilecto summum bonum abs ulla priore ratione velit. Sed & idem amor, seu gaudium illud erit plane summum, utpote proxime ex summa ratione conceptum: ut proinde gaudium & exultatio de DEO existente, prout opinor, in cœlo nostram aliquando beatitudinem constitutura sit. Per caritatem itaque perfectissimam DEO, seu fini ultimo proxime jungimur: quam proin Apostolus (g) *vinculum perfectionis* rectissime vocavit.

C A-

(g) Ad Colossens. 3, 14.

CAPUT II.

Quidnam ad nobilem hujus vitæ caritatem, seu ad nostrum justitiæ studium, quo fini ultimo famulamur, inprimis conferat gratia, quam actua-lem vocamus.

§. 15. Negotium Theologiæ moralis unicum caritas,

§. 16. Et eæ, quæ ad caritatem requiruntur, doctes sunt.

§. 17. Et quia DEUS præter naturam etiam gratiam tribuere dignatus est:

§. 18. Ideo actus nostri cœlestem quamdam a gratia nobilitatem fortiri debent.

§. 19. Jam gratia est vel *habitualis*, vel *actualis*, quæ hic definitur: & proinde est

§. 20. *Supernaturalis*,

§. 21. Ad illustrandum intellectum, ac commovendam voluntatem,

§. 22. Atque ad actus nostros inchoandos, & faciliores reddendos comparata:

§. 23. Quibus exinde cœlestem aliquam nobilitatem impertitur, eadem gratia,

§. 24. Utique non nisi ex meritis Christi proxime redundans.

§. XV.

Propter DEUM tanquam finem ultimum nostrum unice conditi sumus; atque ideo propter Eum solum operari, atque sic non nisi ea, quæ, & quia DEO placent, agere tenemur §. 9. & seq.: denique

que non nisi DEO placentia operari ipsissimus DEI amor, seu felicissimum illud vinculum est, quo cum fine nostro ultimo felicissime componimur §. 13. Quare Theologiam nostram sola DEI perfecta caritas, & quidem ea, quæ huic vitæ convenit, sollicitam habet: quam si assecuti fuerimus, consequetur alia, longe melior, nulli periculo, aut labori obnoxia caritas, quæ quidem eadem omnino cum cœlesti gloria erit.

§. XVI.

C aritatem itaque hujus vitæ explicatura theologia nostra docere necesse habet, quibusnam dotibus indigeat actus aliquis, ut caritas esse possit: seu quod idem est, quænam requirantur, ut actiones DEO placeant, & ad finem ultimum rite faciant.

§. XVII.

Placuit vero beneficentissimo Numini, quod quidem ex sola fide discimus (a), nos ex obscuro fervorum genere elevatos, non tantum in libertatem, sed etiam in conditionem adoptivorum filiorum stupendo prorsus beneficio asserere, ut adeo actio-

B

nes

(a) Tridentin. Sess. 6, Can. 1, 2, 3.

nes nostræ non famulorum tantum, sed etiam filiorum obsequia existant.

- Hinc habentur suavissima illa verba, quibus per justitiam, & caritatem, & sic apposite ad nostram doctrinam §. 11. & seq. divinam adoptionem nobis addicit Apostolus (*b*): *Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam & omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est. Videte, qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.*

§. XVIII.

Ut adeo actiones nostræ Deo placentes in hoc, quem Deus modo instituit, providentiæ suæ ordine duo principia, & duas sui causas necessario habeant, *gratiam* scilicet, & *naturam*. Quarum quidem prior illis confert nobilitatem quamdam tota natura superiorem, altera vero tribuit eisdem actibus vulgarem, ac nativam honestatem: ut proinde duæ hæ, scilicet *dignitas* per gratiam addita, & *honestas* a natura ingenerata actum fini ultimo aptum plene absolvant.

§. XIX.

(*b*) 1. Joan. 2. & 3. 1.

§. XIX.

Et hæc jam gratia, quæ tantam actibus nostris dignitatem conciliat, duplicis potissimum generis est: quorum quidem prius *gratiæ actuales*, prout eas vocamus, constituunt; alterum vero genus gratiarum *gratia sanctificans* vocatur. Jam *gratia actualis est auxilium cæleste intellectui ac voluntati nostræ ad actus honestos inchoandos, ac perficiendos, eosque superna quadam dignitate nobilitandos ex meritis Christi ministratum.* Quam definitionem communis non Doctorum modo, sed etiam Ecclesiæ consensus probat.

§. XX.

Cum igitur hoc genus gratiæ sit *auxilium cæleste* sequitur Imo, quod totius naturæ limites & omnium beneficiorum, ac donorum naturalium pretium longissime excedat.

§. XXI.

Cum vero sit auxilium intellectui, ac voluntati ministratum, ideo intelligitur II^{do}, quod natura, & velut physica gratiæ actualis indoles consistat in piis men-

tis nostræ illustrationibus, ac piis & fortibus voluntatis nostræ motionibus, quibus animus noster ad justum, rectumque intelligendum, atque ad illud generose discernendum instruitur simul, & incitatur. Cæterum a reliquis mentis nostræ actibus ex eo potissimum differt gratia, quod hæc non ex vi mentis excitata, sed aliunde recepta motio passioni, quam actioni similior sit. Plerumque vero ac potissimum hæc gratia mentem adgreditur; aliquando tamen ea adeo exundat, ut etiam sensus nostros, interiores maxime, inflammet, juxta illud Prophetæ (c): *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.*

§. XXII.

Porro hoc gratiæ auxilium datur, prout definitio loquitur, ad actus justos inchoandos, ac perficiendos: unde consequitur Ill^{ti}o, quod per illud nostra lucta multo levior reddatur: imo cum detur gratia ad actus justos inchoandos, intelligitur, gratiam in omni virtute primas sibi partes vendicare, atque ad bene, & prout oportet, operandum gratiam simpliciter esse neces-

(c) Psal. 83. 2.

necessariam. Nam *siquis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum JESUM dari, ut facilius homo juste vivere, ac æternam vitam promereri possit; quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen ac difficulter possit: anathema sit.* (d)

§. XXIII.

Rursus nobile hoc gratiæ donum comparatum est ad actus nostros superna quadam dignitate nobilitandos §. 19: unde sequitur IV^{to}, quod actus nostri quantumcunque justī ac innocentes sine gratia non sufficiant ad nos DEO acceptos, vereque justos reddendos *. Nam *siquis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ, vel legis doctrinam fiant, absque divina per JESUM Christum gratia posse justificari coram Deo: anathema sit.* (e)

* Imo homo, etsi justus hucusque omnem legem usque ad mortem servare nequaquam potest se solo, & absque gratia: nam idem Tridentinum (f) anathema dicit

(d) Tridentin. Sess. 6. Can. 2.

(e) Tridentin. Sess. 6. Can. 1.

(f) Eadem Sess. Can. 6.

cit ei, qui dicit, justificatum sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse.

§. XXIV.

Cum vero hoc gratiæ actualis donum ex meritis Christi ministrari dicat definitio ejusdem §. 19., ideo docetur IV^{to}, quod omnia gratiæ munera, & auxilia proxime non ex DEI clementia, sed ex vita, passione, ac morte Redemptoris nostri descendant. Nam de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia (g). Si enim, prout habet (h) Apostolus, unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit &c. Denique Tridentinum (i): Quamquam nemo possit esse justus, nisi cui merita passionis Domini nostri communicantur &c.

C A-

(g) Joan. 1. 16.

(h) Ad Rom. 5. 15.

(i) Sess. 6. Cap. 7.

CAPUT III.

*Quidnam actibus nostris ad finem
ultimum perficiendis tribuat gratia
sanctificans.*

- §. 25. Gratia *habitualis*, seu *sanctificans* tanquam donum gratia actuali longe nobilius,
 §. 26. Definitur. Unde
 §. 27. Est donum aliquod perstans,
 §. 28. Quo filii Dei adoptivi,
 §. 29. Et regni cœlestis legitimi hæredes efficimur.
 §. 30. Ex eadem vero gratia actus nostri pretium ingens adipiscuntur,
 §. 31. Et quæ proinde ad omne *meritum de condigno* semper requiritur,
 §. 32. Unico duntaxat casu excepto.
 §. 33. Denique eadem gratia hominem naturæ divinæ consortem admirabili aliqua ratione efficit,

§. XXV.

Præter gratiæ genus, quod hucusque explicavi, & quod luminis, & ardoris instar aliquid transiens est, datur insuper alterius indolis gratia, quæ donum stabile, animæ nostræ inhærens, & si gravis culpa illud non aboleat, etiam perpetuum est. Hæc gratiam illam actualem dignitate sua multum superat, & gratia sanctificans vocari solet: denique hæc est ipsa illa caritas, aut certe cum ea con-
 jun-

junctissima est, quæ caritas facit, ut filii
DEI nominemur ac simus.

§. XXVI.

Huic jam sanctificanti gratiæ sequentem
definitionem, suffragante rursus com-
muni, prout puto, Doctorum, ac Eccle-
siæ sensu, describo: *Gratia sanctificans est*
donum cælestæ animæ constanter inhærens,
quo hæc & filia Dei adoptiva, regni cæ-
lestis legitima heres, ac denique divini
naturæ consors efficitur. Cujus jam defi-
nitionis singulas partes per legitima coro-
laria explicare juvat.

§. XXVII.

Unde intelligitur Imo, gratiam sanctifi-
cantem non donum aliquod transi-
ens, aut alienam justitiam nobis imputa-
tam, neque aliquod jus morali quadam
ratione nobis competens, sed decus ali-
quod singulare, animam nostram mire ex-
ornans, in eaque vere receptum existere.
Scilicet est justitia DEI, non qua ipse ju-
stus est, sed qua nos justos facit, qua
renovamur spiritu mentis nostræ, & non
modo reputamur, sed vere justî nomina-
mur,

mur, & fumus, iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus S. partitur singulis. (a)

§. XXVIII.

Verum, quod intelligitur *II^{do}*, per idem donum nos filii DEI, neutiquam quidem natura, sed jure adoptionis effici-mur, ita ut DEUM non adscititio, vel allegorico, sed in vero iustoque sensu patrem nostrum vocare possimus, a servili conditione in novum, inauditum, ac plane supremum divinæ nobilitatis genus translati. Non enim, ait Apostolus (b), *accepistis spiritum servitutis, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba (Pater)* Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

§. XXIX.

Sed si filii fumus, quid magis consequens esse potest, quam quod iidem nos legitimi heredes DEI existamus, juxta illud Apostoli (c): *Si autem filii, & here-*

(a) Tridentin. Sess. 6. C. 7.

(b) Ad Roman. 5. 18.

(c) Ad Roman. ibid.

heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Unde ex definitione nostra sequitur Ill^{to}, quod ingens quidem sit beneficium nos in gratiam receptos, atque in eadem usque ad finem vitæ fuisse conservatos: hoc tamen dato, nos æterna hereditate, ac cœlesti gloria donari jam non beneficium, sed jus esse. Reposita est, ait Apostolus (d), mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illum diem justus judex.

§. XXX.

Filius DEI adoptivus, quantum nomen! sed ex hoc ipso inferitur IV^{to}, quod ex tanta operantis dignitate etiam ipsa opera non possint non esse dignissima, ac nobilissima prorsus. Unde certa sententia est, quod ad meritum de condigno * in agente prævie requiratur gratia sanctificans: actus enim nostri ex nativa servitute viles præmium ac hereditatem filiorum se solis non nisi impudenter sibi arrogarent. ** Sic ergo justificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renovantur, ut Apostolus inquit, de die in diem, — — in ipsa justitia per gratiam

(d) 2. ad Thimoth. 4. 8.

tiam Christi accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis justificantur. (e)

* Meritum omne dividitur in illud *de condigno*, & in aliud *de congruo*. Illi merces, augmentum gratiæ, ac gloriæ ex æquo debetur, ita, ut inter meritum, ac præmium vera sit æqualitas: huic vero id est merito *de congruo* plerumque non nisi gratiæ actuales, aliaque beneficia, quæ gratia sanctificante inferiora sunt, & hæc insuper non ex æquo, sed adjuvante, & defectum supplente divina beneficentia debentur. Ejusmodi jam merita de congruo comparant sibi homines in gravi peccato constituti, & DEUM deprecantes, aut aliud quid recti operantes: horum enim justæ actiones ope gratiæ actualis editæ, ex ea aliquam, etsi minime consummatam perfectionem, aut dignitatem accipiunt.

Unde miseri hi, id est homines ex lethali noxa DEO inimici a fundendis precibus, aliisque virtutibus edendis minime abstinere debent: his enim ad reparandam gratiam sanctificantem egregie præparantur, & adjuvantur. Nam *disponuntur ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia, & adjuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum. (f)* Re-

(e) Tridentin. Sess. 6. C. 10.

(f) Tridentin. Sess. 6. C. 6.

Recte igitur Theologi opera hominis iusta dividunt in *mortua*, *mortificata*, & *viva*. Prima meritum *de condigno* nec habuerunt aliquando, nec modo, nec deinceps habebunt: & hæc sunt opera bona in statu peccati lethalis edita. Secunda meritum *de condigno* habuerunt antea, nunc vero minime: suntque rectæ actiones in statu gratiæ quondam editæ, postmodum vero per peccatum grave, & per poenitentiam nondum deletum suo fructu privatiæ. Tertium denique bonorum operum genus habet meritum *de condigno* nunc, & hucusque sibi competens: & tales sunt actus iusti in gratia editi, per nullum lethale peccatum extincti, aut certe per subsequentem poenitentiam nova velut vita, & efficacia donati.

** Omne enim donum gratiæ, ac gloriæ tantis intervallis excedit bona naturalia, ut ex recepta, certaue S. Thomæ sententia summum in natura non assequatur id, quod est minimum in gratia. Actiones iustæ ex prævia gratia actuali magnam jam nobilitatem trahunt, etsi homo easdem edens in gradu filiorum nondum constitutus ex sua, quam modo obtinet, conditione fervilem aliquam notam eisdem adspargat.

§. XXXI.

Unde Theologi ad meritum *de condigno* requirunt *1mo* statum viæ, id est, vitam præsentem: eoquod in altera vita nemo quidpiam mereri queat. *2do* statum libertatis ex mox dicendis. *3^{tio}* actionem ex sua conditione justam, seu honestam. *4to* gratiam sanctificantem in agente, quod mox dictum fuit. Ac demum multi petunt, ut actio ad meritum *de condigno* non tantum honesta, sed etiam speciali intentione in DEUM referatur. De qua conditione alibi sat diligenter agam. Prima conditio ad actum meritorium requisita fere in secundam confluit: oportuisset tamen gratiæ actualis auxilium, tanquam necessariam ad meritum conditionem, non omittere.

§. XXXII.

Hæc tamen gratiæ sanctificantis ad meritum *de condigno* requisitæ necessitas gravem patitur exceptionem: nam actus amoris DEI super omnia, & contritio seu dolor ex hoc amore natus adeo pretiosus, & efficax est, ut sine prævia gratia sanctificante perditissimum hominem
mox

mox ab omnibus peccatis purget, & quod prorsus admirandum, filium DEI constituat. Nam docet præterea sacra Synodus Tridentina (g): *Etsi contritionem hanc aliquando perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum (Pœnitentiæ) actu suscipiatur &c. **

* Equidem divinæ gratiæ etiam per sacrificium novæ legis, & per Sacramenta obtinentur; sed non per viam meriti, de quo agimus modo: in illis enim mysteriis cœlestia hæc dona non merentur, sed gratis, & copiosissime insuper, atque proxime ex meritis Christi donantur.

§. XXXIII.

Cum vero, quod habet definitio §. 19. per gratiam sanctificantem homo divinæ naturæ consors efficiatur, sequitur Vto, quod homo in gratia constitutus DEUM sibi speciatim præsentem, & quodammodo suum habeat *: id quod scribit Princeps Apostolorum (h): *Per quem maxima & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.*

(g) Sess. 14. C. 4.

(h) 2. Petr. 1. 4.

turæ. Et Paulus de caritate justificante testatur (i): Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

- * Licet Theologi non concordent in explanatione hujus, quod cum divina natura per gratiam habemus consortii: aliqua tamen qualiscunque conjunctio DEUM inter, & justum hominem omnino datur. Ubi etiam intelligitur gravitas & horror peccati lethalis illius potissimum, quod homo in gratia hucusque constitutus committit: tali enim peccato fides DEO data perfide fallitur, incomparabile illud divinæ adoptionis vinculum impie dissolvitur, & stupenda illa cum divina natura societas sacrilege pessumdatur. Unde peccatum grave ab homine justo commissum, prout sollicitè notandum, ex sua indole multo gravius, imo specie diversum ab illo est, quod in statu peccati jam antea constitutus perpetrât. Quanta enim hæc sit strages, & quanta in homine justo peccante ruina contingat, & quanta bona, ac prærogativæ tollantur, dum mens justa antea, DEOQUE amicissima ad statum hostilitatis, & damnationis transit, hæc inquam verbis nemo explicat, imo vel solo animo nullus comprehendit. Nec minor potest

(i) Ad Roman. 5. 5.

potest esse dolor ille, quem ex tanta perfidia mens illius Patris, qui per primogenitum suum nos in filios adoptavit, patitur. Ad quem aliqua ratione explicandum non inepte adhiberentur verba illa: *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: & si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimes, dux meus, & notus meus &c. (k)*

CAPUT IV.

Aliquæ libertatis notiones recensentur.

- §. 34. Actus fini ultimo aptus debet insuper habere *honestatem naturalem*.
- §. 35. Porro honestas ista a *libertate* agentis, & a *justitia* legis dirigentis nascitur:
- §. 36. Libertatem vero ad honestatem requiri, & divina auctoritas,
- §. 37. Et sensus intimus testatur.
- §. 38. Hujus jam liberratis idæa nobis intime præsens per diversas a diversis voces exprimitur.
- §. 39. Usitatissima ejus definitio refertur,
- §. 40. Additis, quæ pro ea suppetunt, argumentis.
- §. 41. Hanc tamen tuto impugnari posse ostenditur.
- §. 42, 43, 44, 45. Et reipsa ex gravibus rationibus impugnatur.

§. XXXIV.

(k) Psalm. 54. 13, 14.

§. XXXIV.

Ut actiones mentis nostræ ad finem ultimum aptæ, id est, Deo placentes sint, primo loco debent habere nobilitatem, ac cœlestem quamdam dignitatem a gratia §. 17 & 18. Sed præter hanc alienam, & adscititiam, altera insuper & nativa dote indigent, honestate scilicet naturali. *Omnia autem, præcipiente Apostolo (a), honeste fiant.*

§. XXXV.

Naturalis porro honestas ista ex duplici rursus qualitate componitur: actus enim honestus non potest intelligi, nisi is liber, ac regulæ morali conformis existat. Ut adeo *libertatem* a facultate agente, id est a voluntate nostra, & *justitiam* a lege morali dirigente * *obtinere debeat actus ille, qui honesti nomen sibi arrogat.*

* Mens nostra ejusque actus variis legibus ac regulis sunt obnoxii. Sic dirigimur aliquando legibus mathematicis, modo physicis, alia vice ex aliis artibus, ac scientiis, vel ab ipsa assuetudine venientibus. Aliqua jam actionum nostrarum regula vocatur

C

catur

(a) 1. ad Corinth. 14. 40.

catur moralis; & hanc nullam aliam, quam æternam, incommutabilem, & in mente nostra clarissime lucentem DEI justitiam esse, ostendam, quando de æterna & prima lege differam. Unde facile intelligitur, quod a lege justitiæ nullus alius, quam decor justitiæ in actus nostros derivari queat: quodque conformitas cum lege morali, & justitia actionum nostrarum idem fit; seu quod idem est, libertas, & justitia actum honestum constituunt.

§. XXXVI.

Et quidem libertatem ad honeste agendum necessariam esse, & sine ea veram laudem intelligi non posse, fides, & ratio docent. Nam *erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in domino (b).* Ut de auctoritate Ecclesiæ fatum Manichæorum, gratiam Calvinistarum, aliaque circa libertatem perversa dogmata condemnantis nil hic dicam.

§. XXXVII.

Sed etiam rationis nostræ sensus intimus libertatem evincit, quod vera honestac,

(b) Ecclesiast. 31. 10.

itas, virtus, ac justum encomium non nisi ex libera electione veniat: quodque nulla mercede illa facultas sit digna, quæ non suo arbitrio, sed ex insuperabili quadam necessitate bonum egit. Sic e. g. nullam lapidibus, aut columnis gratiam debemus ex eo, quod templa ac domos nostras sustentent. Bona cuncta, quæ a libertate nostra non descendunt, insignia DEI, aut aliorum hominum beneficia possunt esse, virtutes tamen morales quoad nos non sunt: ornamenta ac decora erunt, sed quæ ad bonum honestatis non pertineant. *

* Quapropter verum est, quod omnia moralia sint libera: non item, quod multi opinari videntur, omnia libera etiam moralia sunt. Unde regnum libertatis regno morali amplius esse videtur. Equidem valde ambiguum est, an mens sui compos, & libere agens ab æterna illa regula, quæ omnis honestatis, ac justitiæ fons est, quæque nobis perpetuo obversatur, an, inquam, mens nostra ab ea regula etiam per breve tempus contuitum suum avertere queat. Etsi autem id, prout puto, fieri haud possit, verum tamen manet, quod libertas ad actum moralem necessaria quidem, ipsa tamen sola ad eundem constituendum sufficiens non sit: quod-

que notio actionis liberæ actum moralem nondum plene contineat. Indoles quippe moralis conformitate, aut difformitate actus cum lege ultimo absolvitur.

§. XXXVIII.

Sed quid demum rei est libertas? Responsio est facilis, utpote quam dat sensus intimus. Sicut enim argumentum præcipuum contra eos, qui libertatem dari inficiantur, a sensu intimo petitur, ita ejusdem explicatio, ac intellectio ab eodem sensu securissime habetur. Quare inter Catholicos, imo inter cultas gentes fere omnes nulla controversia est, quod detur, aut quid sit libertas: hujus enim omnes nobis intime conscii sumus. Sola molestia in eo est, quibus verbis apte ad gratiam, ad divinam præscientiam, aliaque huc pertinentia libertas explicari debeat. De re ipsa concordamus, pene de solo ejus nomine dissidentes. Unde

§. XXXIX.

Varii variam libertatis definitionem statuimus, in refellendis aliorum opinionibus sat efficaces, in propria doctrina fir-

firmanda non æque felices. Ego antequam propriam opinionem referam, unicam, eamque maxime tritam definitionem expendam, quæ est sequens: *Libertas est facultas, datis omnibus ad agendum requisitis, agendi, vel non agendi, vel agendi contrarium.*

§. XL.

Hanc jam definitionem, ut de diuturno scholarum usu nil dicam, ipsæ divinæ literæ adoptare videntur, dum virum justum ex eo laudant: *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit (c).* Sed etiam Ecclesia in condemnandis libertatis hostibus huic favet definitioni. Sic inter alia ita definit: *Siquis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum nihil cooperari - - - neque posse dissentire si velit - - - anathema sit.* Item: *Siquis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere - - - anathema sit (e).* Demum in familiari colloquio fere non nisi hanc definitionem ad exprimendam, quam

(c) Ecclesiastic. 31. 10.

(d) Tridentin. Sess. 6. Can. 4.

(e) Ibid. Can. 6.

quam de libertate habemus, notionem adhibemus.

XLI.

Equidem Ecclesia liberum duntaxat arbitrium, non item ejusdem, quam recepimus, definitionem canonica sententia definire voluit: & sacrarum literarum mos habet, ut eæ se consuetæ loquendi methodo accommodent; ut adeo tuto hanc definitionis formulam impugnare liceat. Idque eo certius justum est, cum jam tot alii, quibus consuetæ definitionis vitium suboluit, alias, atque alias tentarunt.

§. XLII.

Et inprimis dum facultatem agendi contrarium ad constituendam libertatem assumunt, est id plane superfluum: nam libertas ex horum doctrina integra intelligitur, dummodo quis agere, aut non agere queat, etsi ad agendum quidpiam contrarium haud sufficiat. Sic ad inferendum damnum plane liber est, qui ab ejusmodi noxa abstinere potest, nullum licet beneficium conferre queat. Scilicet circa beneficium conferendum, vel non con-

conferendum incipit nova libertas: cum sæpe quis damnum a se inferendum, non item beneficium alteri præstandum in potestate habeat.

§. XLIII.

Ex trita igitur libertatis definitione non nisi duo membra supersunt, *facultas* scilicet *agendi*, & *facultas non agendi*. Ast *facultas non agendi* est nihil. Qualis enim est illa *facultas*, illa *causa*, illa *potentia*, quæ nihil agere potest? Nihilum nullam sui causam habet, vel habere potest. Nihil agere etiam res nondum creata valet.

§. XLIV.

Si vero *facultas non agendi* nihil est, ex hac facultate nihil, ac proin nec libertas componi potest. Quale enim illud totum, quod duas partes habere videtur ita, ut pars alterutra nihil sit? Equidem ad explicandas cognitiones nostras non raro negationes adhibemus: sed hoc fingendo facimus; reapse enim nullius rei pars aliqua esse potest id, quod omnino non est. Liberum enim arbitrium
non

non est aliqua fictio, aut disciplinæ alicujus artificialiter adornata compositio: sed est notio ajens, efficax facultas, & inter dona naturalia præstantissimum aliquod; quod proinde ex nulla negatione constitui potest.

§. XLV.

Quapropter ex hac, quam oppugnamus, libertatis definitione nihil amplius superest, quam illa particula *facultas agendi*. Verum quia *facultas datis omnibus requisitis agendi* etiam causis non liberis competit, per hanc definitionem liberum arbitrium a facultatibus libertate destitutis nullatenus secernitur. Paucis, definitio ista genus quidem, nullam tamen differentiam complectitur. Sentimus intime illam notam, qua voluntas nostra ab aliis causis differt, maxime perspecta est illa nobis, imo ea nosmetipsi sumus: sed dicite, obsecro! quibus verbis eam exprimere, aut quo nomine eandem designare debeamus. Quibus vocibus utendum est, ut id, quod sub nomine libertatis latet, aptissime exprimamus? Ego meam nomenclaturam promo: vos si melior occurrat, dein vestram edicitote.

CAPUT V.

Propria de libertate opinio statuitur.

§. 46. Quatuor causarum genera a scholasticis statuta referuntur, scilicet causa *materialis*, *formalis*, *efficiens*, & *moralis*, seu *finalis*:

§. 47. Ex quibus ultima etiam explicatur.

§. 48. Hæc porro causa vel in suo genere aliquando se sola est sufficiens: aliquando vero per liberum arbitrium compleri debet.

§. 49. Et hac facultate, qua voluntas nostra defectum causæ moralis supplere potest, libertas creata constituitur.

§. XLVI.

Quatuor causarum genera scholastici statuebant: scilicet causam *materialem*, *formalem*, *efficientem* seu *physicam*, & *finalem*, quam etiam *moralem* quandoque vocare solent. Jam quæritur, penes qualem ex hisce causis liberum se arbitrium teneat. Et quidem de causa *materiali*, ac *formali* nil juvat dicere: eoquod hisce præter mera nomina nihil ex plerorumque opinione subfit; imo earum notiones nostra ætate inter doctos fere disparuerunt, ac pene derisui sunt: etsi forte, quod suspicor, plus momenti hæ ipsæ causæ aliquando importent, quam communis fert opinio. Indolem causæ efficientis aliunde quis-

quisque perspectam habet. Superest itaque explicanda sola causa *finalis*, quam etiam *moralem* recte vocari mox dicebam.

§. XLVII.

Causa finalis jam est ea ratio, quam mens agendo spectat, seu quod idem est, qua ad agendum movetur. Ex quo adparet, quod causa finalis in solam mentem ratione præditam cadat: hæc enim sola capax est ad aliquem finem sibi proponendum, ad eumque pro ratione motrice assumendum. Quid vero sit aliquem finem spectare, & quid sit aliqua ratione ad decretum concipiendum moveri, aut quomodo iste motus a motu sensus, & alio quovis differat, hæc omnia explicari nequeunt, sed a propria experientia, & ex intimo mentis sensu discere quisque debet. Fere sicut nemo verbis, sed quisque non nisi experientia capere potest, quid sit ille sensus, qui visione percipitur.

§. XLVIII.

Jam hæc causa motrix seu *finalis* aliquando in suo genere se sola est sufficiens,
ut

ut mentem ad actum permoveat: alia vero vice hæc non est causa sufficiens, puta semper in genere causæ finalis, de qua sola in præsentī agimus. Si sit se sola sufficiens, tunc nulla in tali actu intelligitur libertas, etsi is a voluntate tanquam a causa efficiente procedat. Si vero illa ratio motrix (utique rursus in genere causæ finalis) se sola non sit ratio sufficiens, tunc liberum arbitrium ex vi sibi innata potest supplere, quod efficacix causæ finalis defuit. Et in hac denique vi libertatem constituo.

§. XLIX.

Itaque libertas (creata) est facultas sup-
plendi id, quod causæ finali, seu rationi motrici defuit. Ut exinde actus liber sit ille, cujus motrix ratio proxima per partem aliquam * est in ipsa voluntate. Ita ut si quæratur: quare hoc decrevisti, voluisti, respondere possis: quia volui. Sic enim nitide intelligitur, cur actus iste sive in bonam, sive in malam partem tibi vere imputari queat: nam actus iste non tantum in genere causæ efficientis, sed etiam in genere causæ motricis
in

in voluntatem tuam refert originem suam. Scilicet dicere licet: voluntas tua fuit in causa, cur hoc decretum fuerit editum, idque non tantum in eo sensu, in quo ignis est causa caloris, quem efficit: sed in sensu insuper diverso, atque in eo causæ genere, quæ ante causam efficientem exferit vim suam, & quæ in solas causas rationales cadit. Unde, prout arbitror, maxima pars obscuritatis, quæ circa intelligendam libertatem nos involvit, ex eo venit, quod indolem, ac vim ejusdem inter causas efficientes quæramus: quæ tamen, prout mox dixi, in longe alio, scilicet in morali causarum genere inveniri debet.

- * Cum enim mens creata abs omni ratione prævia nunquam agere queat, ideo libertas creata totius causæ finalis defectum supplere nunquam potest: & causa, quæ ad agendum impulit, ex actione etiam alias libera magnam semper partem sibi decerpit. Scilicet totus actus voluntati creatæ imputari nunquam potest. Quæ quidem omnia de notione libertatis hucusque dicta ex subsequentibus magis patebunt.

CAPUT VI.

Legitima ex nostra definitione corollaria deducuntur.

- §. 50. Determinatio ad alterutrum a voluntate nostra per magnam partem dependet:
 §. 51. Licet libertas creata abs omni ratione prævia decernere nihil queat.
 §. 52. Hæc tamen libera facultas minus præ maiore Bono sectari potest.
 §. 53. Ex his imputatio certam regulam accipit: scilicet eo major est imputatio, quo major est libertas.

§. L.

Ex definitione libertatis §. 49 fuit Imo, determinationem ad alterutrum, seu electionem proxime * per magnam partem ab ipsa voluntate fieri, & eam nequaquam ab altero factam menti nostræ advenire. Alias hæc electio voluntati liberæ non posset imputari.

* Proxime inquam: nam omnem actum, omne bonum, ac proinde omne bonum liberum DEUS primo loco decernit. Malum vero seu morale, seu quodcunque aliud merus defectus boni, planeque nihil est; ac proinde nullam sui causam habet. Voluntas nostra in eo solo peccat, quod verum bonum amplecti omittat. Qua vero ratione

tione DEUS negotium totum instruat, ut libera voluntas bonum amplectatur, alii diligenter disputant: ego in subsequen-
tibus id parce admodum tractabo.

§. LI.

Cum vero, quod habet definitio, §. 49 libertas creata suppleat id, quod causæ motrici, & extrinsecus advenienti deest, sequitur II^{do}, quod mens creata abs omni ratione prævia agere nequeat: licet ea sola motrix ad actum ratio esse salva libertate haud possit.

* Cum enim author boni sit solus DEUS (a), mens creata bonum invenire neutiquam, sed bonum prævium sequi duntaxat potest: licet, pro dolor! non raro bonum adparens, vero ac immutabili bono male omisso, stulte amplectens conditionem suam multo deteriorem reddat.

§. LII.

Per eandem rationem habetur III^{tio}, quod facultas libera non quidem extra omne bonum tendere, bene vero minus præ maiore eligere queat.

* Quid

(a) vid. Dissertat. de fin. ultim. §. 5. 6.

* Quid enim, si mens libera majus bonum non queat relinquere, sed illud velut corpus aliquod majorem impetum sequi, absque ut possit resistere, debeat? Quænam demum est prærogativa agentis liberi præ agente necessario? An, quod jam supra notavi, culpa in eo est, qui eligit id, quod putat esse optimum? Imo quænam est laus in eo, qui facit, quod est melius, si ad id faciendum vi sufficiente, & sine ulla facultate refragandi adactus fuit? An non etiam e. g. in medicina aliqua daretur meritum, quod ad sanitatem ægroti conduxerit? Scilicet testante sensu intimo, in eo datur peccatum, quod quis sua vi, suo arbitrio negligat illud bonum, quod melius esse, intime convictus erat: imo dum peccat, persuasissimus est, se melius facturum, si non peccaret, planeque sub ipso peccato est certus, quod per hoc conditionem suam longe deteriorem faciat.

§. LIII.

Jam vero IV^{ta} & magni momenti consecutio ex definitione libertatis derivatur, & qua tota, & ab aliis copiosissime tractata doctrina de imputatione continetur. Scilicet: *Quilibet actus seu omis-
sio agenti eo magis sive ad meritum, si-
ve*

ve ad culpam imputatur, quo minor erat ratio motrix, & proinde quo plus voluntas in defectum causæ finalis de suo addidit. Seu quod idem est, eo major est imputatio, quo difficilior erat actio. Ratio hujus regulæ est facilis: Actus eo magis est in genere causæ moralis tuus, quo plus ad eum in eodem genere causæ de tuo contulisti.

- * Fingamus duos ad iracundiam vehementissime concitados, quorum prior inimico generose ignovit, alter vero se ultus fuit. Jam venia a primo data plurimum imputatur: licet lex caritatis fuerit eximia ratio ad dandam veniam, ea tamen in tanto æstu plurimum de sua vi perdidit, ut adeo voluntas haud parum de sua vi debuerit addere. Contra vero vindicta ab altero sumpta non adeo imputatur, eo quod sensus de injuria perceptus, licet non sufficienter, vehementer tamen ad actum odii impellebat, ad quem proin in genere causæ motricis, seu finalis voluntas vim non magnam adeo conferre necesse habebat. Ad explicandam vim causæ motricis juvat addere aliquod exemplum a causa efficiente petitum. Motus plaustrum equo tuo erit eo plus adscribendus, quo infirmiores erant vires, quas equus equo tuo junctus ad trahendum plaustrum adhibuit, licet

licet hic equus tuus sine auxilio alterius equi plaustrum movere simpliciter non potuisset.

Idem testantur sacræ auctoritates, quibus difficiles pugnae magnopere laudantur: *Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem susciperent resurrectionem. Alii vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. - - Quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & cavernis terræ* (b). Contra vero, prout habet S. Augustinus (c): *Quanto quis vincit facilius, tanto pugnat minus.*

Eadem obtinent circa imputationem culpæ. Sic Judæis pro speciali peccato imputatur, quod post tot ostenta Christum rejecerint: *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum* (d). Omnium clarissime hæc habet S. Augustinus (e): *Quisquis hujusmodi damnationem (Adami) vel nimiam, vel injustam putat, metiri profecto nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi erat tanta facilitas non peccandi. Sicut enim*

D

Abra-

(b) Ad Hebræ. 11. 35.

(c) Contr. Julian. 4. c. 2.

(d) Joan. 12. 37.

(e) De civitat. libr. 14. c. 15.

Abrahæ non immerito magna obedientia prædicatur, quia ut occideret filium, res difficillima est imperata: ita & in paradiso tanto major inobedientia fuit, quanto id, quod præceptum est, nullius difficultatis fuit. Et sicut obedientia secundi hominis eo prædicabilior, quo factus est obediens usque ad mortem, ita inobedientia primi hominis eo detestabilior, quo factus est inobediens usque ad mortem.

C A P U T VII.

Quomodo ignorantia, metus, concupiscentia, & coactio se ad libertatem habeant: item an nobis liberi sint ii effectus, quorum vel causam damus, vel quos impedire omittimus.

- §. 54. Libertas non datur stante ignorantia:
- §. 55. Quæ vel est *juris*, aut *facti*. Unde
- §. 56. Omnia, in quantum ignorantur, non sunt libera.
- §. 57. Porro vis mentis est tanta, ut nullo metu,
- §. 58, 59, 60. Nullo sensus impetu, aut concupiscentia, vel cujuscunque boni creati desiderio ejus efficacia, aut libertas superari queat:
- §. 61. Nisi forsan sensuum æstus usum rationis interceptiat.
- §. 62. Divinitas tamen clare cognita tollit libertatem.
- §. 63. Coactio exterior actus corporis, non item mentis necessarios, ac libertate destitutos esse facit.
- §. 64.

- §. 64. Denique omnia ea libera nobis sunt, quorum nos vel causam ipsimet constituimus,
 §. 65. Vel causam aliunde datam ab edendo effectu suo non impedimus.

§. LIV.

Voluntas libera in nullum bonum ferri potest, quod antea per cognitionem intellectus eidem non fuerit exhibitum: nam juxta vulgare illud, *nihil volitum, quod non cognitum*. Quare libertas circa singulas actiones nunquam est major, quam erat earum prævia cognitio. Unde ignorantia tollit libertatem circa ea, quæ menti humanæ ignota sunt.

§. LV.

Porro hæc ignorantia est vel *facti*, vel *juris*, seu legis: prout scilicet quis vel actionis suæ indolem naturalem, vel moralem ignorat. Sic aliquis propositi laboris causa manum vibrat, & ignorans parentem suum propinque adstare, eundem percutit: alius probe gnarus parentem suum percutit, nescit tamen, ejusmodi percussionem speciali lege prohiberi. Jam uterque saltem a peccato violatæ filialis observantiæ immunis est: prior enim

factum, alter vero jus, & legem pietatis ignoravit.

§. LVI.

Licet vero ignorantia juris sit delicata admodum, de qua specialem dissertationem suo loco scribam, de utraque tamen ex definitione libertatis §. 49 conclusio V^{ta} infertur, quod ea, quæ ignorantur, nobis non sint libera. Sua enim qualicunque bonitate in ignorantem voluntatem non possunt agere, quæ proinde talia nec pro ratione motrice respicere, neque eorum defectum de sua efficacia supplere potest.

§. LVII.

Porro mens libera omnibus, excepto DEO, superior, in nulla re creata sufficientem rationem agendi invenire potest: & quia omnis metus venit a periculo amittendi alicujus boni, ideo intelligitur V^{lto}, quod nullus metus, aut periculum boni creati amittendi vim mentis liberæ superet, aut libertatem tollat. Unde heroica illa Apostoli sententia (a): *Certus sum*

(a) Ad Roman. 8. 38.

sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei.

* Metus equidem minuit libertatem, & prout scholastici loquuntur, *causat involuntarium secundum quid.* Sic metu mortis Christum negans libere peccat, minus tamen præ eo, qui talem perfidiam committit nullo adigente metu: ad prioris peccatum voluntas de suo parum, ad posterioris vero delictum voluntas de suo pene totum addit.

Illud quoque notandum, quod metus equidem non sufficiat ad superandam libertatem, bene vero, & frequenter quidem ad solvendam legem. Sic gravi metu obstante in die festo libere, ast sine peccato a sacrificio Missæ abesse poteris.

Denique si metus eo usque excrescat, ut usus rationis perturbetur, perit equidem libertas; sed non ideo, ac si metus aliquis vim mentis superare queat, sed quod homo in tanto æstu mente sua uti nequeat: quia in tanta perturbatione phantasiæ intellectus ab eadem dependens in suis cognitionibus impeditus hæret.

§. LVIII.

Et quæ modo de metu mali dicta fuerunt, eadem omnia de concupiscentia boni intelligenda sunt *. Jam duplicis generis cognitiones, & concupiscentiæ dantur in homine, qui ex natura animalis, & ex rationali mente mire compositus est. Sic ut de sola concupiscentia agam, brutorum instar sentimus in nobis varios appetitus, e. g. sumendi cibi, capiendi somni, generandæ sobolis &c. Dantur vero in nobis puriores, ab omni materia segregatæ, & quales etiam in Angelos cadunt, appetitiones, quas mens nostra vel aliunde advenientes patitur, vel propria efficacia libere edit, & quæ sunt ipsa decreta libera.

* Illud mirum, quod metus mali, & desiderium boni idem sit. Nam malum est defectus boni, ac proin nolle defectum boni est velle bonum: eoquod duplex negatio fit affirmatio. Sane qui metuit, aut non vult mortem, reapse vitam desiderat.

§. LIX.

Jam animalis illa, imo etiam rationalis concupiscentia, quæ actus liberos præcedit,

cedit, ingentes non raro motus, ac ipsum velut bellum nobis etiam invitis cient. Et licet hos appetitus ante peccatum originale, & in statu innocentiae nobis obsecundantes, & æque, prout modo usum manuum, oculorum &c. in potestate habuissimus: hoc tamen dominio per originariam illam culpam excidimus, lamentante Apostolo (*b*): *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Qui quidem tumultus ipsi voluntati magnum plerumque negotium facessit, & claras rerum cognitiones etiam ex parte intellectus multum impedit. *Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam: & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem* (*c*).

§. LX.

Quia tamen omnia materiata sunt longe infra vim mentis rationalis; & quia bona Deo inferiora etiam per rationem cognita celsitate mentis multum leviora sunt, ideo ex definitione libertatis §. 49 habetur VII^{ma} consecutio, quod nec animalis, nec rationalis concupiscentia tollat liber-

(*b*) Ad Roman. 7. 23.

(*c*) Sapient. 9. 15.

libertatem, seu quod nunquam possint esse tantæ, ut ad obtinendum decretum se solis possint esse sufficiens ratio. Unde ait Apostolus (d): *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Quorsum etiam spectat illud (e): *Ne fatigemini animis vestris deficientes: nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes.*

§. LXI.

Equidem vis sensuum adeo potest exæstuarè, ut usum rationis penitus intercipiat, & sic, mente extra statum moralem constituta, nulla detur libertas: sed talis tempestas, in homine sanæ alias mentis, nunquam est diuturna, ut per has nubes non aliqui rationis radii mox traluceant. Et ipso etiam usu rationis intercepto libertas non ex eo tollitur, quod hæc vis mente rationali sit fortior, sed quod mens in tali conditione consistens ex defectu cognitionis vires suas non possit exserere:
pro-

(d) 1. ad Corinth. 10. 13.

(e) Ad Hebræ. 12. 3.

prout etiam in somno, ebrietate, morbo contingere solet. *

* Illud insuper hic addendum, quod vehemens ejusmodi æstus, somnus non penitus discussus, imperfecta ebrietas, morbus non adeo intensus libertatem, ac imputationem minuunt, & non raro peccatum alias lethale non nisi leve esse faciant. Nisi quod sæpe contingit, ejusmodi non sat deliberati effectus in causa penitus liberi existant: prout contingit in iis, qui se inebriant bene gnari, in quales actus in ebrietate erumpere soleant. Item qui ex assuetudine sanctissima Sacramenta, aliasque res sacras atrocibus verbis, equidem ex repentino furore, & abs deliberatione impetunt: attamen huic vitio extirpando, & suo impetui coercendo non eam solertiam adhibent, quam rei gravitas postulare.

§. LXII.

Cum vero Divinitas etiam mente rationali sit superior, & quidem infinitis vicibus superior, hæc demum, siquidem a nobis sat cognita sit, etiam in genere causæ moralis sufficiens causa est. Quare nostra definitio libertatis §. 49 facit inferre VIII^{vo}, quod divinitas clare intel-

intellecta tollat libertatem, quodque proinde amor beatorum, saltem prout mihi videtur, non fit liber. Licet enim vis libertatis sit tanta, ut majus bonum contemnere, ac minus amplecti queat; attamen quia vis libertatis etsi tanta, creata tamen, ac finita est, ideo bono infinito, tanquam causæ vi infinita urgenti resistere nequit *. Præterea DEO clare, ac perfecte intellecto mens in eo invenit omne Bonum: neque ullam fallacem extra DEUM bonitatem amplius conspicit. Cum vero mens nostra sine omni ratione decernere nequeat, & data clara DEI cognitione reliquæ rationes cunctæ dispareant; facile consequitur, quod in ejusmodi conditione rationem unicam, & eam insuper infinitam sequi, abs ulla refragandi facultate, cogatur.

* Per eandem rationem ejulatus & perversus damnatorum affectus libertate carere videtur. Cum enim tanta sit jactura, quantum est bonum, quo privamur: boni infiniti, quale DEUS est, jactura malum infinitum esse debet. Jam mens nostra finita vim infinitam superare haud potest, ac proinde jactura boni infiniti, qualis utique in damnatis datur, tantum præbet sensum, cui subigendo vis finita par esse forsitan non potest.

§. LXIII.

Cum vero vis exterior facile possit esse tanta, ut motus, & actiones exteriores, utpote quos mens in potestate non penitus habet, superare queat, ideo salva definitione libertatis intelligitur, quod vis, & coactio tollere queat libertatem circa actus corporis, utpote qui non vi morali, sed motui, ac impulsibus physicis obnoxii sunt. Unde tales actus etsi iniqui alias, omni peccato vacant, si mens, quæ cogi non potest, in eos haud consentiat. Quo spectant generosa illa verba, quibus S. Lucia Judicem stuprum comminantem interpellasse refertur (*f*): *Si invitam jusseris violari, castitas duplicabitur mihi ad coronam.*

§. LXIV.

Cum porro ex conatu, & actionibus nostris, quas nostro arbitrio, ac libertate edimus, varios subin effectus oriuros esse non raro prævidemus: ideo ex definitione toties decantata §. 49 inferitur IX^{no}, omnes tales effectus prævie cognitos,

(*f*) Breviar. rom. ad diem 13 Decemb.

tos, sicut prout eos vocamus, voluntarios in causa nobis esse liberos *, eo ipso, quod actionis talium effectuum effectricis causa libera existamus: licet forte post causam libere datam effectus ille a nobis jam non amplius impediri queat. Sic noluerunt utique Judæi interitum suum, & tamen dicitur (g): *Perditio tua ex te o Israel!* Quia scilicet perniciæ non voluntariæ peccatis suis voluntariam causam dederunt.

* Non tamen effectus, qui in causa nobis liberi fuerunt, propterea nobis semper ad culpam imputantur. Certe ex doctrina Christi causam ruinæ suæ Judæi sumserunt: unde discipuli dicebant (h): *Scis, quia Pharisei audito verbo hoc scandalizati sunt.* Et tamen absit, ut optimi Redemptoris nostri divinas actiones culpæ alienæ participes aliquando fuisse dicamus.

§. LXV.

Demum ex nostra libertatis definitione §. 49 infertur ultimo, quod etiam ea nobis sint libera, quæ efficiuntur ex causa, aut conatu alieno, sed quem suo esse-

(g) Osee. 13. 9.

(h) Matth. 12. 15.

effectu frustrare, seu quem nostra opera impedire potuiffemus *. Hoc genus libertatis alii vocant voluntarium indirectum, estque in eo, quod aliena facta impedire deliberate omittamus.

* Libera hæc sunt, sed non semper culpæ obnoxia, æque prout supra de illis dixi, quæ libera in causa vocantur. Quoties teneamur a causa alieno peccato danda abstinere, aut quoties alterius peccatum, aut quodcunque detrimentum data opera impedire, non ex præsentî doctrina, quæ de libertate est, sed deinceps ex officiis caritatis, aliisque definiri debet.

Plus tamen ex duabus hisce circumstantiis nobis non est liberum, quam quod tempore causæ datæ, vel causæ non impeditæ nobis erat cognitum: quod enim cognitum non est, in potestate voluntatis non est.

C A P U T VIII.

Qua demum ratione gratia, & liberum arbitrium ad actum fini ultimo aptum simul concurrant.

§. 66. Jam libertatem cum gratia conciliaturi, notamus,

§. 67. Quod inter causas morales ad actum fini ultimo aptum primo loco lex,

§. 68. Altero vero gratia veniat,

§. 69.

- §. 69. Tertio demum loco se infert libertas nostra,
 §. 70. Vera, sed non prima aut ultima laude ex-
 inde digna:
 §. 71. Quod aliquo exemplo illustratur.

§. LXVI.

Hucusque de gratia, & libertate seorsim tractavi: deinceps de iisdem conjunctim agendum, qua demum ratione, aut quo ordine actiones nostras ad DEUM tanquam finem ultimum mutuo conatu provehant. Tota autem quæstio, quod perpetuo notandum, non in genere causæ efficientis, sed in genere causæ moralis, seu motricis, aut finalis §. 47 procedit. Nam quoad vim actionum nostrarum effectricem actus, ac decreta nostra saltem per magnam partem ex voluntate nostra descendunt: & insuper in ratione causæ efficientis voluntas nostra cum aliis causis non liberis fere per omnia convenit.

§. LXVII.

Jam inter causas morales ad actum justum primo loco movet lex æterna DEI, quæ in omnibus etiam humanis legibus latet, eisque omnem bonitatem moralem tribuit. Hæc lex æterna reapse nihil

hil aliud est, quam voluntas Dei, quæ bonorum omnium, ac proin etiam moralium est prima ratio, per quam solam sunt omnia, quæ bona sunt, & in quantum bona sunt: a qua omnia incipiunt, & in quam tanquam in finem suum ultimum iterato relabuntur.

§. LXVIII.

Inter causas motrices, quæ mentem nostram ad actum fini ultimo aptum, seu quod semper idem est, ad actionem iustam urgent, secundum locum obtinet gratia (utique *actualis*, de qua sola hic tractatur) seu cœleste auxilium, quo bonitas legis intellectui nostro clarius explicatur, ac voluntati tanquam ratio vehementer urgens velut admovetur. Diversimode itaque lex & gratia in animum nostrum agunt: nam lex propria bonitate, & ad se trahit; gratia vero alienam bonitatem applicat, & ad aliud, id est, ad legem sequendam urget. Cum enim gratia sit bonum de genere creatorum, nunquam potest esse prima, sed non nisi alteri, id est legi ac divinæ voluntati famulans ratio.

§. LXIX.

§. LXIX.

Quia vero lex simul, & gratia vim a-
deo moderatam in liberam mentem
exferunt, ut in genere causæ moralis, ur-
gens quidem, at non plene sufficiens ra-
tio existant: ideo tandem libertas creata
de sua efficacia complet, quod duabus
illis causis prioribus defuit: ita tamen, ut
voluntas nostra suam hanc partem nunquam
collatura fuisset, nisi lex & gratia suam
motionem priores addidissent. Et sic tan-
dem libertas humana non tantum ut cau-
sa efficiens (hoc enim etiam causæ non
liberæ faciunt) sed etiam ut causa prævie
motrix, seu ut causa moralis ad rectam
actionem concurrat.

§. LXX.

Quare veram laudem meretur mens li-
bera, qualem causæ non liberæ sibi
arrogare minime possunt: attamen laudem
primam, & ultimam sibi vindicare mini-
me potest. Quantumcunque enim in ra-
tione causæ motricis de suo ad actum con-
tulit: hoc tamen de suo collatura nunquam
fuisset; nisi lex, & gratia suam vim præ-
vie exservissent. Et sic tandem salva li-
ber-

bertate nostra verum manet, quod DEUS actum justum primus, solus, & totum decernat, ut demum ultimo omnis gloria etiam in negotio libertatis in DEUM solum redundet.

§. LXXI.

Hæc vero doctrina sequenti paradigmate amplius explicari poterit. Pater quispiam optimus filium suum trans fossam sat latam constitutum ad amplexum invitat. Quia vero timida indoles ejusmodi saltum tentare non audet, Pater nobilissimum ex famulis submittit, qui filio bonitatem Patris nitide explicet, & ad aliquid audendum ejusdem affectum sollicitet, ita tamen, ut nec invitatio Patris, nec persuasio famuli se solis sint ratio sufficiens ad incitandam voluntatem filii. Hic tamen sua jam sponte, & vi arbitrii sui præstat id, quod illis rationibus præviis defuit ad causam motricem penitus complendam: qui tamen de amplectendo Patre ne cogitasset quidem, nisi Pater primo ad tale osculum provocasset, & exin famulus eundem animasset. Quare filius iste gloriari potest, quod officium filialis pietatis difficili ausu compleverit; a famulo

lo tamen audire jure debet: Tu nihil tentasses, nisi ego prior incitassem: cui rursus Pater verissime objiciet: Tua incitatio nunquam extitura fuisset, nisi ego filium primus invitassem, & ad hunc magis urgendum ego te submissem. Et sic falsus iste, & subsequens amplexus proxime, & in genere causæ efficientis a filio; in genere autem causæ moraliter moventis a triplici causa procedit, ex quibus tertia, id est arbitrium filii secundæ, id est gratiæ; hæc vero primæ, id est, Patri subordinata est: qui dein Pater nullam causam se priorem habet; & proin hujus amplexionis prima, & in quam hujus negotii processus se totum refert, origo manet.

CAPUT IX.

Argumenta huic explicationi adversa diluuntur.

§. 72. Primum contra doctrinam meam argumentum in eo est, quod DEUS hac ratione futura prævidendi certo adminiculo destituatur:

§. 73. Quod solvitur. Ad alterum argumentum, scilicet

§. 74. Quomodo DEUS quoscunque actus a libera voluntate obtinere queat, res

§. 75. Aliqua S. Augustini sententia explicatur.

§. 76. Libri ad Simplicianum, ex quibus illa sententia depromitur, quoad hanc ab Augustino nunquam retractati,

- §. 77. Sed ab eodem sancto Doctore in fine vitæ fuerunt confirmati potius, imo
 §. 78. Pro limite designati, a quo circa gratiam plenius sapere incepisset.
 §. 79. Si, quod est tertium argumentum, gratiæ justo minor efficacia per hæc tribui videatur,
 §. 80. Sufficiens responsio redditur.

§. LXXII.

Itaque inprimis dices: „Si lex, & gratia se solis non sunt causa sufficienter movens, & si non nisi futuro voluntatis arbitrio tandem complentur, tunc DEUS nullum habet auxilium, ex quo futura definite, & abs ullo errandi periculo prælagire, aut prævidere queat: forsan enim liberum arbitrium suam partem conferre omittet: etsi DEUS vehementi gratia illud adgressus fuerit. Et sic gratia cum libero arbitrio non sat apte conciliatur.“

§. LXXIII.

Verum DEUS nulla futura prævidet, utpote quæ nihil sunt; sed non nisi præsentia intuetur: nullo itaque ad futura prævidenda auxilio indiget. Dein magnopere notandum, quod DEUS etiam ad præsentia cognoscenda ab his tanquam ab

aliquibus adminiculis nullatenus disponatur, determinetur, aut in quacunque ratione adjuvetur: sed omnes cognitiones propria intellectus efficacia concipit. Absit, ut ad actum immensum vereque divinum creata conditio requiratur. DEUS omnia per verbum cognoscit, quod verbum seu Filius æterni Patris est cognitio omnium: nunquid res creata aliqua erit necessaria, ut illud verbum tale, quale modo est, nasci queat? Scilicet hic rursus DEUM talem facimus, quales nos sumus, qui ad cognitionem disponi non possumus, nisi per eas res ipsas, aut per earum imagines, quas cognoscimus. Verum longe aliter res divinæ se habent: nam sicut DEI voluntas sine prævia ratione discernit (a); sic intellectus sine ullo adminiculo cognoscit. Quod quidem est longe ultra facultatem, & experientiam nostram.

§. LXXIV.

„Sed licet intellectus, ac scientia divina hoc modo salva sit, laborabit
 „tamen DEI voluntas. Nam DEUS hac
 „ratione definito, ac certo auxilio desti-
 „tuitur

(a) Vid. Dissert. de prim. rer. rat. §. 5.

„tuitur ad actus quoslibet a libero arbitrio obtinendos: nam data etiam quacunque gratia nondum habebitur vis motrix plene sufficiens, sed hæc a libera demum voluntate compleri debebit, quod an futurum sit, prævie incertum manet.“

§. LXXV.

Responso ad hæc ex subsequentibus clarior evadet: nunc solis verbis S. Augustini respondere sufficiat (b). *Item verum est: Non volentis, neque currentis, sed misipientis est Dei. Qui, etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur; quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur. Falsum est autem, si quis dicit: Igitur non misipientis Dei, sed volentis atque currentis est hominis; quia nullius Deus frustra miseretur. Cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Scilicet divina vocatio equidem se sola non est plena ratio obedientiæ inde secuturæ; est tamen ratio tanta, qua data homo de suo addet, quod illi rationi, seu vocationi in genere causæ motricis*

(b) Libr. I, ad Simplician. quæst. 2.

triciſ deeſt. Quanta vero debeat eſſe viſ gratiæ, ut voluntas creata ſuas ei vires jungat, noverit ille, qui utramque creavit, & eiſdem tantum, & omne id tribuit, quod habent, & quod ſunt, & quod agunt.

§. LXXVI.

Tantum Auguſtini teſtimonium multi ex eo nolunt adoptare, quod ipſe S. Auguſtinus fateatur, ſe mirabile gratiæ, & liberi arbitrii commercium ab initio haud intellexiſſe, & in ſublimi hac ſapientia profeciſſe pedetentim. Verum per hoc non elevant pondus tanti teſtimonii: cum enim hoſ quoque ad Simplicianum libros, ex quibus hæc teſtimonia depromta ſunt, pro-ut pleroſque alioſ ultimo vitæ ſuæ ſpatio retractaſſet, nihil ex hac, quam laudavi, ſententia correxit.

§. LXXVII.

Et ſane eorum, qui hoc teſtimonium repudiant, conatus mirabilis omnino eſt. Nam ubinam demum S. Auguſtinus ſuum in cauſa gratiæ priorem errorem, & ſubſequens rectius iudicium commemorat?

Sci-

Scilicet in libro de dono perseverantiæ, id est, in libro ultimo, quos circa gratiam absolvit, ubi habet sequentia (c): *Neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus secutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo Deo miserante scripsisse, non tamen a perfectione cœpisse &c.* Et sane verissime hæc de S. Augustino dicuntur, quod in cognitione gratiæ pedetentim profecerit. Ast nedum in eodem libro, sed insuper in eodem prorsus capite suos ad Simplicianum libros in causa gratiæ maxime probat scribens (d): *Videant, utrum in primi libri posterioribus partibus, eorum duorum, quos mei episcopatus initio ad Simplicianum mediolanensem Episcopum scripsi, remaneat aliquid, quo vocetur in dubium, gratiam Dei non secundum merita nostra dari. - - Et utrum ex iis, quæ ibi dicta fuerunt, non consequenter elaceat, etsi non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam non nisi*

(c) C. 21.

(d) Lib. de dono perseverant. C. 21.

nisi ab eo donari, qui nos prædestinavit. Sane omnia, quæ in libro de dono perseverantiæ tractat, in libris ad Simplicianum contineri asserit: adeo ex his libris nihil corrigit, ut ex iis ultimam, ac perfectam doctrinam maxime confirmet.

§. LXXVIII.

Et quoniam S. Augustini progressus, quos in cognitione gratiæ fecit, & ille transitus, quo a minus recta, ad veram sententiam demum transiit, tanti momenti tibi esse videntur, ut ex hoc solo testimonia ex libris ad Simplicianum petita rejicere audeas; ideo ille terminus studiose inquirendus est, ex quo Augustinus de gratia recte sentire incipiebat. Et en! etiam iste opportune omnino occurrit: nam ipse S. Doctor scribit sequentia, & quidem eodem ultimo libro, capite mox præcedente (e): *Quod plenius sapere cæpi in ea disputatione, quam scripsi ad beatæ memoriæ Simplicianum Episcopum mediolensis Ecclesiæ. An poterit post hæc quispiam in causa gratiæ libros ad Simplicianum accusare, & quidem argumento ex libro de dono*

(e) De dono perseverant. C. 20.

dono perseverantiæ desumto, in quo ve-
 lut in ultimo halitu dicit se ab iis demum
 libris rectam sententiam inchoasse, in iis-
 que contineri ea, quæ in fine vitæ de gra-
 tia intelligebat Augustinus? Sed ne libe-
 rum arbitrium ex hoc S. Augustini testi-
 monio gloriari queat, suo demum consensu
 gratiam efficacem se reddidisse, alio ejus-
 dem testimonio, quod priori illi mox sub-
 jecit, & de quo me amicus quispiam op-
 portune monuit, evincitur. Sic autem scri-
 bit: *Cum ergo nos ea delectent, quibus pro-
 ficiamus ad Deum, inspiratur hoc, & præ-
 betur gratia Dei, non nutu nostro, & in-
 dustria: quia ut sit nutus voluntatis, ut
 sit industria studii, ut sint opera caritatis
 ferventia: ille tribuit, ille largitur. Sci-
 licet perpetuo verum manet: non ideo gra-
 tia est efficax, quia voluntas consensum
 ut causa efficiens edit, sed ideo voluntas
 ut causa efficiens consensum edit, quia gratia
 tam efficax est. Scilicet adulter non fuisti:
 hoc tibi Deus dicit: ut non consentires,
 ego terrui. Agnosce ergo gratiam ejus,
 cui debes, quod non admisisti (f).*

§. LXXIX.

(f) S. Augustin. Homil. 23. inter 50.

§. LXXIX.

„Sic scilicet exclusa gratia, quam intrinsece efficacem vocamus, admit-
tis mere congruam: dum ais, quod
DEUS ita vocet, prout scit ei congrue-
re, ut vocantem non respuat.“

§. LXXX.

Abfit, ut huic de gratia vel intrinsece efficaci, vel congrua, ut huic, inquam, prælio me immittam. Quoscunque ego de gratia efficaci differentes audivi, ii vel sibi non constare, vel a me non intelligi videbantur. Itaque solam, quam de efficaci gratia foveo, opinionem promo. Igitur gratia omnem vim suam non a libero arbitrio, sed a DEI beneficentia habet. Dein illa prior adgreditur voluntatem nostram: nos ea provocat, non vero a nobis provocatur. Porro gratia in nos agit, ut causa moralis, qualis in mentes liberas duntaxat cadit §. 47. Rursus tanta vi agit, ut ipsa sola totam causam moralem non constituat: facit tamen tanquam opportuna conditio, ut liberum arbitrium de suo addat, quod in genere causæ motricis legi, ac gratiæ deest §. 68,

68., & seq. Tantam vero efficaciam in gratia non admitto, ut se sola sit causa motrix integra, & ut in genere causæ moralis, seu motricis voluntas nihil de suo tribuat. Sic enim prorsus nullam capio libertatem, nullam imputationem intelligo. Imo hac ratione voluntas ad actum justum nihil amplius conferret, nisi mere in genere causæ efficientis, seu esset causæ mere efficiens, quod omnibus causis etiam non liberis commune est.

C A P U T X.

Hucusque dicta amplius explicantur.

- §. 81. Si quæeratur, an liberum arbitrium pro tertia parte sua, quam ad actum bonum confert, habeat rationem motricem præviam:
- §. 82. Respondetur: quod lex & gratia, quantum ad illam tertiam partem, non sint causa motrix, sed conditio prævie necessaria.
- §. 83., & 84. Quod in exemplo materiato explicatur.
- §. 85. Motus iste a gratia animæ impressus est de genere motuum moralium, in aliquo sensu physicus, sed in suo genere se solo non sufficiens.
- §. 86. Quæ omnia verbis S. Thomæ explicantur.
- §. 87. Præcipua aliqua sententia S. Augustini, qua voluntatem nostram *indeclinabiliter*, & *insuperabiliter* agi, affirmat,
- §. 88. Omissis aliorum effugiis,

§. 89.

§. 89. In vero sensu explicatur, ita ut eadem sententia veræ libertatis indoli ne parum quidem adverfetur.

§. LXXXI.

Sagax alicujus ingenium sequentem hic movit quæstionem: „Num lex & gratia sunt ratio motrix, ut liberum arbitrium in genere causæ motricis suam partem addat, quæ legi, & gratiæ deest? „Si lex & gratia non sunt causa motrix, liberum arbitrium quantum ad suam partem gloriari poterit, tanquam in sua linea primum, quod nullatenus admittendum: si sunt causa motrix, tunc quæritur, an sint ratio sufficiens, vel non sufficiens ad id, ut libertas in ordine causæ moralis, seu motricis suam partem addat. Si lex & gratia sunt causa sufficiens, non intelligitur libertas: si non sunt causa sufficiens, tunc vel voluntas gloriari poterit, quod in aliqua linea nullam ante se causam habeat: vel si aliqua causa assignetur, qua voluntas nedum ad vim efficiendi, sed etiam ad vim moralem sit prior, tunc redit eadem quæstio, an hæc causa sit se sola sufficiens, vel non sufficiens. Et sic aperi-

„peritur via processui, & quæstionibus in
 „infinitum; prout consideranti patebit. Sci-
 „licet prima gloria tota, & soli Deo vin-
 „dicanda cum libero arbitrio componi
 „non potest: & quamcunque libertatis de-
 „finitionem tentaveris, summa difficultas
 „nunquam non redibit.“

§. LXXXII.

Argumentum oppido grave, quod sicut
 aliorum, ita etiam meam definitio-
 nem vehementer premit. Jam inprimis
 juvat præmittere ea, quæ certa sunt. Et
 quidem quod primum est, libero arbitrio
 debetur vera laus, ac solida gloria, lon-
 ge alia, quam quæ causis non liberis e.
 g. soli, aut astris bene utique agentibus;
 sed laus ista nunquam est talis, qualis ex
 omnibus, & etiam ex nostris actibus ju-
 stis Deo debetur, quæ est prima, ac sum-
 ma gloria. Dein, quod alterum, & in
 hac causa pariter certum est, lex & gra-
 tia sunt priores, ac veræ causæ motrices
 etsi se solis non sufficientes quoad eam
 efficaciam, quam libertas nostra tanquam
 causa *efficiens* ad actum honestum exferit,
 id est, moraliter faciunt, ut voluntas con-
 sen-

sensum suum physice efficiat: movent enim, ut voluntas decreta sua concipiat. Jam ad molestam quæstionem hanc respondeo, quod lex & gratia quoad eam partem, quam liberum arbitrium in genere causæ motricis, seu moralis confert, non sint causæ moventes, bene vero circumstantiæ, sine quibus idem arbitrium id nunquam conferret, quod de suo ad illas prævias causas morales confert, aut supplet potius. Multum vero interest, utrum quis ad aliquem effectum se habeat, ut movens causa, vel ut mera circumstantia prævie requisita, quæ nullam in illum effectum efficaciam exserit, sine qua tamen causa efficax suam vim nunquam adhibebit.

§. LXXXIII.

In materiato aliquo paradi-gmate id facilius intelligetur. Duo pondus aliquod promovere nituntur, non tamen tantam vim adhibent, quæ ad motum sufficiat: eatenus tamen pondus levant, ut accurrens aliquis tertius vectem suam supponere queat; & sic tandem moles illa loco suo amota fuit. Certe in hoc exemplo spatium illud recipiendæ vecti aptum, nul-
lam

lam ad motum vim præstitit: & tamen eo non dato conatus ille a tertio veniens nullus fuisset, licet iste conatus totam sui causam in robore tertii illius focii habuit. Hic jam gloriari poterit: Ego mea virtute, pro tertia scilicet parte, pondus illud movi, nullam, quæ considerata ad meum nisum prior fuisset, causam habens. Cui priores focii opponent: omnino tertia pars operæ a tua virtute, & non ex nostra descendit: sed nisi locum nos vecti tuæ fecissemus, tuam illam partem nunquam additurus fuisses. En conditionem necessariam ad actum, quæ tamen quoad eundem actum causa nullatenus est.

§. LXXXIV.

Hoc jam exemplum a motu physico ad motum moralem transfer, & videbis, quod lex & gratia non sint causa illius partis, quam ad actum honestum libertas in genere causæ moralis confert; & quod nihilominus liberum arbitrium sine prævia legis & gratiæ vi ne quidem tertiam causæ moralis partem supplevisset. Et sic ad argumentum me recte respondere arbitror. Lex & gratia sunt causa præ-

prævia, non tamen integra, ut libera voluntas justum decretum in genere causæ efficientis edat: non tamen sunt causa, ut eadem voluntas prævie, & ante vim efficientem motum moralem compleat. Unde libertas in genere causæ moralis, pro tertia scilicet parte, est prima: ne tamen primam gloriam captare queat, illud obstat, quod eandem tertiam partem nunquam contulisset, nisi lex & gratia non quidem ut causæ, bene vero ut necessariæ conditiones præcessissent. Et forsan sic tandem intelligitur vera libertatis gloria, quæ tamen non est suprema laus: eoquod liberum arbitrium etiam quoad suam partem a priori non quidem causa, attamen a prævia conditione dependeat. Ipse vero actus liber per hanc explicationem nedum in consideratione causæ naturalis, sed etiam causæ moralis primam sui causam in DEO habet.

§. LXXXV.

Ad quæ plenius intelligenda etiam sequentia aliquid conferre poterunt. Itaque ex communi Patrum sententia *proxime* in mentem humanam nec Angelus, nec

nec dæmon, multo minus alia causa, sed solus DEUS agere potest: reliqua enim per media auxilia e. g. per phantasiam, sensum exteriorem, aut interiorem, vel per propositas rationes eandem mentem adgredi valent. DEUS vero in animo nostro nedum in intellectum, sed etiam in voluntatem, & proxime quidem ope gratiæ vim suam exserit: unde affectum movere, mutare, inclinare dicitur. Hanc vero motionem non physicam, ac materiata, qualem movendo corpora exserimus, sed moralem esse, debemus credere. Porro hic motus voluntati nostræ impressus est aliqua affectio, delectatio, & vehemens de bonitate legis sensus, quem non mens vi sua efficit, sed a DEO impressum recipit tantum: neque est decretum animi liberum, sed est ratio motrix, quæ in genere causæ moralis voluntatem ad tale decretum suaviter impellit, ita tamen, ut in genere morali equidem sit causa prævia, non tamen integra, sed ut insuper opus sit, a libero arbitrio tanquam in ordine etiam morali causa secunda suam partem conferri. Quare hæc motio est physica, in quantum eandem DEUS vere efficit, & mens nostræ patitur: non

vero eadem motio est physica in eo sensu, ac si DEUS per eandem animam materiato impetu velut corpora ad motum impelleret.

§. LXXXVI.

Verba S. Thomæ (e) totum hoc brevius explicabunt: *Voluntas potest immutari dupliciter, uno modo ab interiori; & sic cum motus non sit aliud, quam inclinatio voluntatis in rem volitam, solius Dei est immutare voluntatem, qui dat naturæ intellectuali virtutem talis inclinationis. - - - Solus Deus efficaciter potest movere voluntatem: Angelus autem, & homo per modum suadentis. Juvat vero plura ejusdem angelici Doctoris sententias in hanc causam opportunas sane adscribere. Deus movet voluntatem hominis sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quod est bonum: & sine hac universali motione homo non potest aliquid velle (en! quomodo homo nec sine ratione, nec extra ambitum boni aliquid velle queat) sed homo se determinat ad volendum hoc vel illud, quod est verum, vel*

(e) 1. part. quæst. 111. art. 2.

vel apparens bonum (f). Ne vero putes, per hoc DEUM in genere causæ moralis vel non priorem, vel omnino nullam exferere efficaciam, rem idem S. Doctor ita explicat: Liberum arbitrium est causa sui motus, quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum. Non tamen est de necessitate libertatis, ut sit prima causa sui id, quod liberum est, sicut nec ad hoc, ut aliquid sit causa alterius (puta effectus non liberi) requiritur, ut sit prima ejus causa. Deus igitur est prima causa movens & naturales causas, & voluntarias, seu liberas (g). Et ne, quod multi videntur asserere, arbitris, hanc DEI motionem ad actum liberum esse causam integram, & in genere morali se sola sufficientem, idem tantus Doctor sedulo occurrit: Voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ: sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam, non liberam. Et ideo determinatio actus relinquitur in potestata-

F 2

testa-

(f) 1. 2. Q. 9. art. 6.

(g) 1. part. Quæst. 83. art. 1.

testate rationis (h). Quibus quidem causa hæc propemodum integra clarissime & apte insuper ad meam doctrinam explicatur.

§. LXXXVII.

„**A**st in hac explicandi methodo gratiæ non tanta statueretur efficacia, qualem ei S. Augustinus tribuit, cujus in hoc negotio auctoritas est præcipua. Hic enim vim gratiæ efficacis verbis sequentibus, & utique maxime significantibus describit (i): *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur &c.* Quæ quidem omnem vim a libero arbitrio advenientem videntur aperte excludere.“

§. LXXXVIII.

Et hæc demum est illa sententia, quæ sua gravitate animos occupans, ac penitus subigens diversa adeo systemata circa gratiam induxisse videtur: ad cuius vim mitigandam non *insuperabiliter*, sed *inse-*

(h) Quæst. 3. de potent. art. 7. ad 13.

(i) Libr. de corrept. & grat. C. 12.

inseparabiliter legendum esse multi censuerunt. Ast, prout ego opinor, omnino *insuperabiliter* legendum est: nam summus gratiæ Doctor, huic sententiæ mox, & sine intervallo subjungit sequentia: *Et ideo, quamvis infirma* (voluntas) *non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur.* Utique *insuperabile* dici debet, quod nunquam deficit, quod nunquam superatur.

§. LXXXIX.

Ast hæc sententia adeo meam, aliorumque opiniones nec affligit, nec juvat, ut commercium divinam gratiam inter, & humanam libertatem ne attingat quidem. Augustinus enim in eo loco non definit, quanto robore gratia liberum arbitrium urgeat, sed quanta vis liberi arbitrii, quod gratia efficaci fulcitur, sit in hostem, contrarias affectiones, propriam infirmitatem, & tentationes seu pugnas quasunque. Enimvero hæ omnes ad vincendum animum forti gratia roboratum non sunt liberæ, huic utpote, qui in hostes *insuperabiliter* agitur, prævalere simpliciter nequeunt: quantamcunque vim adhibeant, nulla ad dejiciendum ejusmodi animum

nimum est sufficiens. An vero mens libera vires efficacis gratiæ superare queat, in illo Augustini capite ne quidem quæritur. Vide, num hunc sensum Augustini sententiæ pro mero arbitrio affingam. Totum itaque illud caput habet sequentia: Mirabile omnino, quod liberum primi hominis arbitrium nullo adhuc peccato fauciatum in gratia non perseveraverit: idem vero arbitrium per hereditarium illud peccatum tantopere corruptum (in electis scilicet) firmiter adeo in bono perseveret. Tunc jam pergit S. Doctor: *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter ageretur.* Sed obsecro! respectu cuius insuperabiliter agitur? An comparate ad gratiam? Neutiquam. Sed ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur. En! in eo sensu insuperabiliter agitur, ut adversitate aliqua non vinceretur. Ad finem tandem addit sequentia: Fortissimo (Adamo) dimisit, atque permisit facere, quod vellet; infirmis servavit, ut ipso donante invictissime, quod bonum est, vel-
lent, & hoc deserere invictissime nollent (k).

(k) Libr. de corrept. & grat. C. 12.

(k). Dic jam, respectu cuius electi sunt invicti, & insuperabiles? Num respectu gratiæ? Profecto neutiquam: nam huic cesserunt, eidem obsecuti sunt. Nonne tota victoria, & si ita loqui placet, tota insuperabilitas datur contra vim adversam, utpote quam liberum arbitrium DEI gratia adjutum gloriose dejecit? Quanta vi adversus motum gratiæ idem arbitrium polleat, nulla in hoc Augustini capite habetur mentio. Sane ex hoc S. Augustini testimonio, quod tantum in animis doctorum motum excitavit, nec umbra habetur, gratiæ efficacis vim tantam esse, ut ea in genere causæ moralis se sola sufficiat ad hominis consensum obtinendum. Denique si verum fateri liceat, idem testimonium ad gratiæ cum libero arbitrio explicandam concordiam a tot, & tantis minus recte adhibitum fuisse videtur.

C A P U T X I.

Pergitur in refellendis rationibus contrariis.

§. 90. Ad argumentum, quo quæritur, an voluntas gratiæ efficaci refragari queat,

§. 91. Respondetur primo: quod generatim sicut abs divino decreto nihil dari potest, sic eo dato nihil deesse queat. Dein

- §. 92. Respondetur secundo, quod libertas nostra gratiæ efficaci repugnare nequeat.
- §. 93. Cujus quidem responsionis verus sensus redditur.
- §. 94. Jam in iniquis maxime quæritur, an possint recte agere, salutem consequi, an DEUS eos velit salvos fieri. In his voluntas, ac consilium DEI plane falli videtur, ita
- §. 95. Ut illa distinctio, quæ ab *intentione*, & *executione* quæritur, nullatenus satisfaciat. Sed huc vere
- §. 96. Respondetur, quod DEUS nunquam aliud in intentione habeat, quod executioni non det.
- §. 97. Voluntas salvandi omnes, etiam quoad parvulos, continetur in voluntate omnes ad justitiam perducendi.
- §. 98. Iniquos lege obligari, & gratia sufficiente eosdem ad actum nunquam futurum juvare, hæc, inquam,
- §. 99. Explicantur.
- §. 100. Si quæras, quorsum in homine peccante lex, & gratia moverint,
- §. 101, 102. Respondetur, quod vis legis & gratiæ non sint motus *relativus*, sed merus aliquis sensus *absolutus*.
- §. 103. An data gratia mere sufficiente voluntas bonum agere queat:
- §. 104. In sano sensu respondetur, quod non possit.
- §. 105, 106. Nec exinde in homine iniquo lex & gratia otiosæ, multo minus noxiæ sunt.
- §. 107. Melius tamen ad quæstionem: an iniquus possit recte agere, responderetur nihil, prout
- §. 108. Etiam S. Augustinus in hanc rem advertit.
- §. 109. Denique ad consuetas, quas contra defectum tot gratiarum efficacium defectum movent, querelas,
- §. 110. Respondetur.

§. XC.

Ast omnibus hucusque dictis frustra obstantibus, severe exiges, ut tandem rotunde definiam, an in mea, quam de divina gratia, & libero arbitrio scripsi, explicatione voluntas nostra gratiæ motui refragari queat, vel non queat. Si dicam, quod præsentī, & efficaci gratiæ voluntas deesse possit, DEUS, quos voluerit, actus tuto, ac *infallibiliter* obtinere non poterit; fors enim voluntas gratiæ non consentiet: si vero concedam, quod voluntas vim gratiæ nunquam superare possit: tunc gratia jam est se sola ratio sufficiens, ac proin plene movens, ut voluntas suum decretum tanquam causa mere efficiens edat; quod meam de libertate doctrinam penitus evertit.

§. XCI.

Jam ad gravissimam hanc, maximeque difficilem quæstionem respondeo duo inprimis verba immobilia, & ipsa æternitate infinite fortiora. Quorum primum est: *Quod Deus non vult, non decernit, hoc non est, non erit, esse non potest.* Quod vero Deus vult, ac decernit, id erit, imo
iam

jam est, neque fieri ullatenus potest, ut non sit.

§. XCII.

Nunc vero propinquius respondeo: cum DEUS aliquid decernit, & proin ad id tribuit gratiam efficacem, illud deesse non potest, liberum hominis arbitrium huic motui refragari non potest. Cujus respon-
sionis ratio est sequens: Data ejusmodi efficaci gratia liberi arbitrii repugnantia non datur, non dabitur: quod non est, nec erit, nihil est*. Quod nihil est, non habet sui causam, non potentiam; quia quod nihil potest efficere, potentia non est. Non datur facultas ad nihilum.

* Quod si iterato occurrat animo, quod equidem ejusmodi actus nihil sit *actuale*, attamen quod sit aliquid *possibile*: tunc dico, quod quæstio fit non de actione *possibili*, sed de *actuali*, quam vocamus: nam quæritur, num post gratiam efficacem voluntas reapse, & ipso actu, efficienter actum gratiæ contrarium edere, id est, facere possit, ut existat. Ad actum mere possibilem, utpote qui ex tua opinione æternus est, non requiritur vis creata. Potentia, & facultas non datur nisi ad existentiam.

§. XCIII.

§. XCIII.

Ut vero totum brevi sententia, & ad ipsum captum explicem, in tota hac causa nihil aliud verum est, quam tria sequentia: In genere causæ motricis, seu moralis primam partem confert lex æterna in omnibus præceptis moralibus latens: alteram partem tribuit gratia; quibus datis, liberum arbitrium ex propria vi suam quoque, id est tertiam partem (puta semper in genere causæ motricis) addit. Hæc sola sunt vera, extra hæc nihil quæri, nihil cogitari potest. Hæc DEUM tanquam primum omnis boni principium constituunt, & libertatem creatam in pleno vigore relinquunt, ac veram imputationem explicant. Tota obscuritas, prout ego arbitror, in eo est, quod de potentia ad nihilum, de actu non futuro, id est de eo, quod non est, quod nec cogitare possumus, laboriose adeo disputemus.

§. XCIV.

Et sic de concordia gratiæ ac liberi arbitrii ad actum justum, & ad finem ultimum probe facientem sat apte dixisse fors tibi videbor. Ast de actu iniquo,

quo, & fini ultimo repugnante quæstionem longe acriorem movebis dicendo: „ Si „ nihil fieri potest, quod DEUS non decrevit, & per gratiam efficacem perficere non statuit: jam quid de actibus „ iniquis, & quid de salute reproborum „ dicendum erit? Cum DEUS iniquos lege sua obligat, an non vult, ut eandem observent? Num gratia mere sufficiens non datur ad actum justum, utique nunquam futurum? Nunquid impossibilis erit, ejusmodi recta ratio in homine peccaturo? An DEUS non vult „ omnes homines (utique etiam parvulos „ sine baptismo decedentes) salvos fieri? „ Si non vult, quomodo ad talia obligat? „ Si vero vult hæc omnia, quæ tamen „ non fient, qua demum ratione, aut quibus argumentorum ponderibus tuam sententiam tueberis, quod voluntas DEI „ salva libertate creata nunquam frustratur, superari nunquam possit? Et quis „ ad hæc omnia respondebit? “

§. XCV.

„ **E**t ne forte ad tritum illam „ responsem confugas, qua dicunt, quod

„voluntas DEI hæc omnia *in intentione*,
 „licet non *in executione* sibi habuerit pro-
 „posita: nam obsecro! quid habet divi-
 „na voluntas *in intentione*? An *possibi-*
 „*lem* salutem? An *actuale*? vel *nullam*?
 „Si primum, tunc divina voluntas otio-
 „se aliquid intendit: nam si salus possi-
 „bilis est aliquid, tunc talis jam est an-
 „te omne divinæ voluntatis decretum.
 „Si secundum, tunc idem habet *in in-*
 „*tentione*, quod *in executione*: nam sa-
 „lus executioni data utique actualis, &
 „existens est; qualis in reprobis minime
 „datur. Si denique tertium, tunc divi-
 „na voluntas nihil intendit, nihil vult,
 „ac proin nihil habet *in intentione*.“

§. XCVI.

Quantacunque horum argumentorum sit
 gravitas, suprema tamen divinæ vo-
 luntatis majestas aliud dicere non permit-
 tit, quam sequentia: Quidquid DEUS non
 decrevit, illud adesse non potest: & quid-
 quid decrevit, illud abesse simpliciter ne-
 quit. Ne scilicet coram DEO, aliquid
 vel parum contra, aut præter ejus volun-
 tatem a se effectum fuisse, gloriari queat.
 Jam

Jam ad argumenta hæc pene ineluctabilia. Itaque primo DEUS nunquam habet aliud in intentione, & aliud in executione: sed omne, quod intendit, insuperabiliter etiam exequitur. Alias voluntas creata gloriari posset, se divinam voluntatem fefellisse, & ejus intentionem a se fuisse elusam.

§. XCVII.

Jam quantum ad voluntatem salvandi omnes idem dicendum, quod de voluntate omnes ad justitiam perducendi: sine propria enim, vel aliena justitia neminem salvat. Quibus vero vel propriam, vel alienam justitiam perseveranter tribuit, illis certam salutem impertitur. Quando itaque explicavero, qua ratione DEUS in hominibus peccaturis justitiam, seu actiones justas intendat, jubeat, data gratia mere sufficiente obtinere satagat, tunc pariter intelligetur, quomodo in hominibus æternum perituris salutem eorum velit, intendat, atque ad eam assequendam (frustra utique) obliget. Et speciatim quantum ad parvulos mysterium equidem est, quomodo eis justitia, ex aliena, Adami scilicet, libertate prodesse potuisset ad meritum,

ritum, si Adam non peccasset: sicut modo nemo explicat, qua ratione solius Adæ peccatum hisce miseris ad ipsam usque perniciem nocere potuerit. Quantum vero ad præsentem quæstionem de infelicibus illis parvulis dicendum est, quod DEUS eodem modo eorum salutem voluerit, quo modo Adami obedientiam voluit; utpote per quam obedientiam salvandi fuissent, tanquam homines sine usu propriæ libertatis, & sine proprio merito morituri. Merita Christi reprobis infantibus tantum profuerunt ad salutem, quantum Adamo profuerunt ad obedientiam, utpote in cuius Adami vel obedientia, vel pervicacia tota horum parvulorum causa, & fors continebatur. Parvulis vero electis (quod est beneficium electionis) merita Christi non tantum ad nunquam futuram obedientiam Adami, sed insuper ad baptismum, aliave salutis auxilia reapse futura in immensum profuerunt.

§. XCVIII.

Tota itaque obscuritas in eo est, qua ratione Adamus, aliique peccantes
ad

ad actus justos nunquam futuros, nunquam a DEO decretos, ac proin impossibiles lege æterna obligari, & data non equidem efficaci, sufficiente tamen gratia incitari potuerint. Quid est in injustis æternæ legis obligatio? In his quid est auxilium gratiæ: videtur enim, quod utraque ad impossibile aliquid otiosissime sit comparata?

§. XCIX.

Jam respondeo tandem: lege constringi, gratia sufficiente adjuvari, & nihilominus legem violare sequentibus explicatur. DEUS iniquis æternæ bonitatis suæ sensum præbuit. Gratia fecit, ut sensus iste acrior fieret. Et iniqui æternam bonitatem nihilominus non sunt secuti. Seu aliter: Manus dextera mel dulcissimum iniquorum ori immisit. Manus sinistra, ut sensus magis acueretur, mel illud iniquorum palatui profundius indidit. Sed iniqui illud non deglutiverunt*. Hæc brevissima sunt, facillima insuper: & extra hæc ad præsentem causam nihil verum est; nihil quæri, imo nihil cogitari potest. Peccatum sic plenè intelligitur; nam sensum infinitæ bonitatis non sequi, est defectus infinitus.

* Idem etiam accommodate ad meam libertatis definitionem sequentibus exprimi potest: *Æterna lex*, & *gratia* ad obtinendum actum justum, & ad constituendam pro eo causam moralem suas partes jam contulerunt: quia vero liberum arbitrium causam moralem de suo non complevit, ideo causa moralis non erat sufficiens ad causam efficientem satis movendam, & actus ille exinde effectus non fuit. Hæc tamen explicandi ratio mentionem facit de actu, qui non datur, ac penitus nihil est, & ideo summam simplicitatem non attingit.

§. C.

Verum hisce tibi nullatenus erit satisfactum; acriter enim instabis dicendo: „Quorsum movet in hoc casu lex, „& gratia? Ad actum non futurum, qui „in tua opinione est nihil? Nonne sic ad „nihil movent, ac denique motus non „est: non enim motus aliquis intelligitur, „si ad nullum terminum tendat? “

§. CI.

Antequam respondeam, duo notare debeo. Inprimis in omni lege morali latere æternam illam legem, quæ **DEUS** ipse

ipse est: hanc insuper legem æternam, seu divinam bonitatem a nobis singulis vicibus expresse sentire, quoties animo nostro lex moralis occurrit; prout agendo de lege æterna aperte ostendam. Alterum est, quod duo in voluntate nostra sensus discerni debeant. Unus extrinsecus accidit, quem mens ab aliena causa recipit, & patitur tantum: alter ab ipsa voluntate producitur, estque decretum liberum. Fere, ut exemplo materiato utar, sicut alia vice manum tuam modo alter quispiam movet, modo autem eandem moves ipsemet.

§. CII.

Jam ad grave argumentum me respondere posse arbitror. Sensus ille a lege æterna, & a gratia veniens non est motus aliquis, qui voluntatem ad terminum aliquem, aut ad locum aliquem moveat: sed est merus gustatus aliquis, quo bonum illud immutabile mens etiam sine electione, & abs conatu suo percipit, ac degustat, & adjuvante gratia vehementius percipit. Jam si illud bonum libero quoque decreto suo complectatur, dabitur ætus

ctus justus; si vero hoc omittat, bonum-
que immutabile, quod gustavit, negligat,
erit peccatum. Jam mera gustatio nullum,
prout jam dixi, terminum requirit, sed
est notio simplex, ac in propria indole
jam absoluta.

§. CIII.

„**A** si data gratia mere sufficiente num
„animus potest actum justum edere,
„vel non potest? Si non potest, quomo-
„do intelligitur libertas? Scilicet talis gra-
„tia ita est sufficiens, ut nullatenus suffi-
„ciat: & sane commiseratione, non re-
„prehensione dignus est, qui bonum il-
„lud non egit, quod agere non potuit.
„Si vero actum etiam justum sola gratia
„sufficiente adjutus potest edere, tunc jam
„aliquid fieri potest, quod DEUS non
„decrevit, efficere non statuit; id quod
„acerrime negas.“

§. CIV.

Respondeo, quod si DEUS actum bo-
num non decrevit, &, si ita vis,
in sensu composito gratiæ mere sufficientis,
G 2 id

id est, data gratia mere sufficienti voluntas non possit bonum agere. Quantumcunque ad hoc exhorrescas, hæc inprimis doctrina est omnium Thomistarum, quorum doctrina ad veritatem proxime accedit, prout puto *: tum vero a ratione ipsa commendatur. Nam actus ex mente in statu gratiæ mere sufficientis constituta, prout omnes fatentur, nunquam futurus est: non futurum est nihil; ad nihil non datur facultas, non potentia. Potentia quippe non est, quæ nihil potest efficere. Scilicet tota molestia in eo est, quod libertatis notionem ex duplici facultate, agendi scilicet, & non agendi minus recte componamus: & quod velimus intelligere etiam ea, quæ non sunt. Licet tritam illam definitionem per omnia nolim improbare, utpote quæ in familiari colloquio, & coram imperitis valde opportuna est, ut nos mutuo intelligamus: dummodo reapse sub hisce verbis simplicem illam vim intelligamus, qua mens libera defectum causæ moralis non plene sufficientis de suo supplet, vel supplere omit- tit.

* Et Thomistæ salva, quam cum Ecclesia habent, pace statuunt vim gratiæ præviam, phy-

physicam, & fors insuper talem, quæ se sola ad movendam mentem sufficiat. Ego tantam vim non requiro, potius vero asfero, quod liberum arbitrium nedum in genere causæ efficientis, sed etiam ut causa moralis tertiam partem de suo addat, vera, sed non prima laude, ac gloria dignum. Hæc tamen laudis pars tertia in libero arbitrio non quiescit, sed in DEUM tandem definit: eoquod hæc libertas nedum a DEO condita, sed insuper ab ejus motione morali præventa sit; utpote quæ suam partem ad actum nunquam contulisset, conferre nequidem potuisset, nisi a DEO primitus fuisset incitata.

Dices: „Scire vellem, num aliquando cum
 „minore quis gratia rectum agat: dum
 „alter majore adjutus auxilio peccat. E.
 „g. Primus considerato corruptæ naturæ
 „impetu, hostili suggestionem, aliisque ad-
 „versantibus habet gratiam, aliaque au-
 „xilia velut tria ad octo ita, ut de li-
 „bero arbitrio debeat addere quinque:
 „& in tanta vincendi difficultate nihilo-
 „minus recte agit. Secundus cum auxi-
 „liis ut quinque vincit, de suo non nisi
 „velut tres partes addens. Tertius quin-
 „que licet auxiliis adjutus, & etiam tres
 „duntaxat partes addere omittens pec-
 „cat. Jam quæritur, an in datis exem-
 „plis ex tua doctrina, hæc, quæ mox
 „dicta fuerunt, contingere queant? “

Ad

Ad argutum hoc argumentum inprimis non admodum opus habeo, ut respondeam: nam quidcunque horum dixerim, mea de libertate opinio valere potest. Ut tamen tibi obsequar, juvat saltem per modum conjecturæ aliquid adscribere. Itaque falsum est, quod nedum in iuste agentibus, sed etiam in delinquentibus vis ad rectum impellens aliquando fit minor, quam vis ab eodem revocans. Semper, & in quavis mente ratio non peccandi est major, quam ratio peccandi. Alias peccans reus esse non posset: quis enim accusabit eum, qui maiorem rationem est secutus? Omnes delinquentes, etiam quamdiu peccant, intime persuasi sunt, se melius facturos, si non peccarent: quod fieri non posset, nisi mens maiorem rationem contra peccatum cerneret. Quare data exempla inprimis emendari debent: ac proinde demus primo quinque gradus gratiæ, secundo ac tertio septem momenta ad justum impellentia.

Jam respondeo, quod mea pace fors non raro ex duobus æqualibus auxiliis adjutis prior, non item alter rectum agat. Imo etiam e- g. quinque viribus instructus bono forsan, forsan inquam, consentiet, quod amplecti omittit ille, qui sex graduum robur obtinuit. Si enim dato certo quopiam auxilii modo omnes consentiant: eo autem non dato nullus consentiat,

tiaf, omnia peccata, & merita erunt æqualia; nec major erit obedientia Abrahæ volentis filium immolare, quam beneficentia Rebeccæ potum paranymphei sui Camelis tribuentis: omnium scilicet libera arbitria æqualem de suo portionem ad actum justum conferrent, & sic æqualem omnes imputationem incurrerent, quod nulatenus admittendum.

„Sed si in æquali conditione unus gratiæ
 „consentiat, renuente altero, quomodo
 „DEUS prioris obedientiam, & secundi
 „pervicaciam prævidere potuit? Nunquid
 „ex ipso actu futuro hanc præscientiam
 „haufit? “

Neutiquam. Non enim DEUS ex rebus res quascunque cognoscit, sed ex eo, quia DEUS est. Vid. §. 73.

„Cur vero in tanta æqualitate unus præ al-
 „tero rectum secutus est? “

Responsio est facilis: Quia gratia urgebat, & per partem ideo, quia voluit homo.

„Ast sic nonne seipsum ab homine malo di-
 „screvit; scriptum est autem: *Quis Te*
 „*discernit? Quid autem habes, quod*
 „*non accepisti?* “

Si de proximo sit sermo, utique major est gloria in eo, qui acrius, qui difficilius, quam qui facile, vel omnino non pugnavit, prout divinæ literæ frequentissime, ac sensus intimus, testatur. Vid. §. 53. Si vero de prima ratione, & de suprema laude

laude quæeratur, solus DEUS totum ubique obtinet. Nam difficilem victoriam æque, ac levem DEUS & primus, & solus, & totam, & abs omni ratione, ac summe gratuito, *infallibiliter* insuper, ac *insuperabiliter* decrevit, ac obtinet. Nam nisi DEUS totum ordinem sic instruxisset, num libertas de suo tantam portionem addidisset? Imo in hoc ipso magna divini beneficii pars continebatur, quod mentem hanc pugnae gravi adeo immiserit, in qua tam gloriose superaret. Scilicet *certamen forte dedit illi, ut vinceret (b)*.

Denique fingamus, quod ad causam in genere morali complendam octo vires sufficiant, tunc saltem octavam partem liberum arbitrium de suo debebit addere: nam si hoc in genere causæ moralis de suo prorsus nihil addat, & actum ut mera causa efficiens edat, libertatem, aut imputationem omnino omnem tollimus. Si vero ut causa moralis vel octavam partem adjungat, etiam de hac octava parte omnes quæstiones, quas in hoc scholio proponis, debebis ipsemet solvere. Nam septem auxilia extrinsecus voluntati advenientia, quod maxime notandum, in voluntatem tanquam in causam efficientem vim suam præviam, & moralem exserunt: non vero eadem septem auxilia in eandem

(b) Sapient. 10. 12.

dem voluntatem, prout hæc per modum causæ moralis octavam portionem præstat, agunt.

Nam si liberum arbitrium etiam quoad octavam, & ultimam partem ante se habet causam motricem, seu aliquam moralem causam priorem, tunc quæro, an illa in suo genere sit sufficiens, seu plena, vel an non sit plena? Si primum, tunc libero arbitrio nec octava pars ullatenus imputari potest. Si vero alterum dicas, tunc pergo, an defectus ille suppleatur per novam causam exteriorem, & sic libertas rursus nihil in toto habet, nisi ut mera causa efficiens. Si vero hunc defectum libertas nostra sua vi compleat, tunc debbis omnes, quas excogitasti, molestias ipsemet etiam in hoc dimidio octavæ partis tolerare. Si denique etiam dimidio huic rursus duas causas morales prævie assignes, tunc perpetuo quæram, num liberum arbitrium ex priore ratione sufficiente, vel non sufficiente vim suam moralem conferat: & tunc vel omnis peribit libertas, vel denique fateri cogeris, quod voluntas in genere causæ moralis mea pace saltem centesimam partem præstet, absque ut quoad illam minutissimam partem, causam motricem priorem habeat. Vel si quoad centesimam partem rursus priorem causam motricem statuas, meam quæstionem, an ea in suo genere plena, vel non plena

plena fit, vel unde plena efficiatur, in infinitum repetam. Probe tamen advertas, quod auxilia a DEO ministrata ex hucusque dictis ad actum, prout in genere causæ efficientis a voluntate editur, sint veræ causæ motrices, & quidem priores, ac potiores. Eadem tamen DEI auxilia quoad eam partem, quam voluntas ut causa moralis de suo confert, non sunt causa motrix: sunt tamen necessariae, quæ a causis motricibus quoad imputationem proximam maxime differunt, conditiones, sine quibus liberum arbitrium minorem suam partem nunquam collaturum fuisset. Scilicet ut nihil unquam vel fiat, vel fieri queat, quod DEUS & solus, & primus non decreverit. Invicte retinendum est principium SS. Augustini & Thomæ: *Deus facit, ut homo velit.* Non nihil diutius expende ea, quæ supra §. 81 & seq. a me scripta fuerunt.

§. CV.

Ultimo vehementissime instabis sequentibus: „ Si lex in homine peccante, „ & gratia sufficiens non datur ad actum „ justum, nunquid utraque hæc otiosa est, „ & ad illusionem facta, quæ conditionem „ nostram deteriore reddit, & quam abesse bonum foret? “ Sed

§. CVI.

§. CVI.

Ejusmodi gratia equidem non ad actum datur, nullatenus tamen otiosa est, utpote, quæ ad finem suum optime facit. Prima ejus ratio, ac proin finis ejusdem ultimus est voluntas **DEI**. **DEUS** vult, ut adfit; adest: ergo finem suum feliciter affecuta est. Neque ad illusionem, aut detrimentum nostrum comparata est: nam æternæ legis sensum te habere bonum est, & ope gratiæ hujus legis te sensum acriorem habere, etiam melius est. Totum malum in eo est, quod hunc sensum decreto tuo non sequare: quæ quidem omisio tota est tua. Nonne ex hoc argumento, quod contra gratiam sufficientem profers, etiam simile contra **DEI** existentiam instrui posset sequentem fere in modum: Bonum foret, si **DEUS** non daretur: nam **DEO** non existente peccata nostra non tam atrocia, imo nulla forent. Scilicet nullum bonum ex eo mutat indolem suam, quod tu eo male utaris.

§. CVII.

Certe in hoc libertatis negotio frequentissime obtinet illud Augustinianum:
Pau-

Pauca sunt, quæ proprie loquimur: plura non proprie. Sic in præfenti, & in homine peccante quærimus de actu justo, & de potentia ad eundem: cum tamen nec ista, nec ille cogitari queat. Idem de peccato, quod in mera omissione, & mero defectu consistens nullam sui notionem in mente nostra habet. Quare ad ad naturalem simplicitatem, & ad veritatem propinquissime facerem, si ad tuas quæstiones, quas circa hominem iniquum de potentia juste agendi, & de peccato ipso moleste adeo moves, nihil responderem: non enim ægre ferre posses, si de iis nihil dicam, de quibus tu nec cogitare, ac proin nec interrogare potes.*

* Peccatum quippe non in actu aliquo iniquo, neque in affectu illo, quo quis in bonum mutabile, seu creatum fertur, sed in mera illa omissione consistit, qua bonum æternum, ac immutabile, cujus sensum ex lege percepit, amplecti, aut sequi omisit: quod jam sæpius a me dictum fuit.

§. CVIII.

Habet vero ista etiam S. Augustinus (a): *Ita fit, ut neque illa bona, quæ*

(b) Libr. 2. de libr. arbitr. c. 19, & 20.

quæ a peccantibus appetuntur, ullo modo mala sint, - - sed malum sit aversio ejus ab incommutabili bono, & conversio ad mutabilia bona: quæ tamen aversio, & conversio, quoniam non cogitur, sed est voluntaria, digna, & justa eam miseriæ pœna subsequitur. Sed tu fortasse quæsiturus es, quoniam movetur voluntas, cum se avertit ab incommutabili bono, unde ei iste motus existat, - - si enim motus iste, id est, aversio voluntatis a Domino Deo, sine dubitatione peccatum est, num possumus auctorem peccati Deum dicere? Non erit ergo iste motus ex Deo. Unde igitur erit? Ita quærenti tibi, si respondeam, nescire me, fortassis eris tristior: sed tamen vera responderim. Sciri enim potest, quod nihil est. Per quæ S. Doctor vult dicere: Motus ad peccatum est nullus, quia peccatum est mera negatio, qua ad DEUM nos convertere mere omittimus. Meræ omissiones, utpote merum nihilum non possunt intelligi, non possunt sciri: & ideo S. Augustinus putat, se de hoc interroganti, nescire, quid debeat respondere. Nolite de nihilo disputare, & pugna de libertate cessabit.

§. CIX.

„**H**is tamen omnibus haud obstanti-
„bus triste est non eas a Deo gra-
„tias tribui, quarum ope actus justus se-
„queretur. Et denique quis asserere pote-
„rit, non luctuosissimum esse, tot homi-
„nes æternum damnari? Hæc doctrina fors
„ad rationem faciet; ad sensum vero a-
„cerbissima manet.“

§. CX.

Jam iterum cum inani spectro luctaris.
Assume, si placet, aliam doctrinam,
& tunc expecta, an propterea plura gra-
tiæ auxilia sint tribuenda, paucioresque
exinde homines sint damnandi. Dein a-
pud te ipsum statue (scilicet ut idem sem-
per repetam) an doleas, quod gratiæ pos-
sibiles, vel quod gratiæ *actuales* defint.
Puto, quod de defectu gratiarum possibi-
lium haud affligaris: nam possibiles, pro-
ut tu forte voles, dantur infinitæ, & effi-
cacissimæ; *actuales* vero ante divinam vo-
luntatem vel bonas esse, vel aliquid ef-
fe, nunquam, prout puto, asseres. Si ve-
ro *actuales* nec aliquid, nec bonæ sunt,
nisi DEUS eas voluerit, de earum defe-
ctu,

Et tu, si DEUS eas non vult, dolere nunquam poteris (c). Reprobos, seu iniquos puniri justum, ac proinde bonum est: vel an audes dicere, quod impios puniri non sit justum, vel quod justum aliquid, bonum non sit? Si vero bonum est, non adeo inhumanus eris, ut etiam de bono doleas. Quod peccaverint, hoc solum est malum; de hoc dolendum utique: sed hoc malum non nisi a voluntate nostra verum bonum libere negligente descendit. *Qui tamen defectus, quoniam est voluntarius, in nostra est positus potestate: si enim times illum, oportet, ut nolis; si autem nolis, non erit (d).*

CAPUT XII.

Ex nostra libertatis definitione etiam divina libertas explicatur.

§. III. Hic non inepte de divina libertate tractatur:

§. III. Quæ quidem omnium difficillima putatur.

§. III. Repetitur, quod notio libertatis inter causas morales sit quærenda.

§. III. DEUS omnia abs omni ratione agit:

§. III. Et in hoc consistit summa ejusdem libertas.

§. CXI.

(c) Vid. Dissert. de fin. ult. §. 27. & deinc.

(d) S. Aug. Lib. 2. de lib. arbit. C. 20.

§. CXI.

Dum de libertate creata, quæ ad naturalem honestatem requiritur, differo, utique inepte, & extra ordinem de libertate divina, quæ intellectu difficillima est, tractabo? Ast hæc tractatio neutiquam extra orbitam nostram vagatur: nam ad omnem gloriam in DEUM referendam hic conatus mire facit, & cognitio divinæ libertatis ad intelligendam creatam, quæ illius est ectypon, ingens aliquod lumen ministrat.

§. CXII.

Itaque cognitio divinæ libertatis Theologis adeo abstrusa videtur, ut eam inter difficillima mysteria recenseant. Nam actus, ac decreta divinæ voluntatis ab ejus essentia, seu natura non distinguuntur, sed reapse sunt ipsa illa immutabilis natura. Si enim actus novi divinæ menti accidere, eamque novo ac diverso aliquo modo afficere possent, mens illa mutabilis, & variis eventibus obnoxia foret; quod quidem nullatenus est asserendum. Si vero divinæ voluntatis decreta idem sunt cum immutabili natura, quomodo decreta

creta illa libera, ac contingentia esse possunt? Seu aliter vel actus isti a mente divina abesse possunt, vel non possunt abesse? Quidquid dicatur, neutrum ex his potest intelligi.

§. CXIII.

Jam libertatem neutiquam quærere oportet inter causas efficientes; tales enim sunt omnes causæ etiam non liberæ: sed ea quærenda est in genere causæ finalis, moralis, seu motricis, qualis in solas causas rationales cadit, & cujus notitia nobis a sensu intimo, atque ab animi nostri experientia suppetit, nobis, inquam, ratione præditis, utpote qui soli aliquem finem spectare, id est aliquam causam moralem, seu rectius *finalem* habere possumus §. 47. Si itaque hæc causa motrix in suo genere completa, & se sola sufficiens existat, nulla in mente rationali dabitur libertas. Si vero huic utpote se sola non sufficienti, mens de suo addit id, quod illi deest, tunc datur libertas, & intelligitur vera imputatio. Hæc vero libertas, & quæ eam consequitur, imputatio eo major erit, quo minorem vim causa finalis in men-

H

tem

tem exseruit, & quo plus proinde mens ad eandem complendam ex sua parte addidit. Quæ quidem jam sæpius dicta fuerunt.

§. CXIV.

Mentem divinam abs omni ratione decernere alibi (*a*) evici. Infinita enim, & in omni genere prima efficacia, nunquam aliquid sequi, neque ullam in infinitis actibus suis rationem admittere potest, qua ad agendum quomodocunque moveatur, aut juvetur. Decreta divina sunt actus divini: nonne horreret mens tua, si quis dicat: actus mentis divinæ habet causam creatam? Quod quidem fieret, si DEUS ad decretum quodpiam aliqua ratione moveretur, alliceretur. Quia jam DEUS nec in genere causæ efficientis, neque in genere causæ moralis sociam, aut præviam causam quantum ad suos actus, & decreta habere potest, ideo divina voluntas non partem aliquam, sed totam causam motricem supplet. Atque exinde eidem decreta sua sunt summe libera, summe, atque ex integro imputanda.

Si

(*a*) Dissert. de fine ult. §. 15. & seq.

Si de mente creata quærat, quare de-
 mum voluerit, respondendum erit: *par-*
tim quia ratio motrix urgebat; partim quia
voluit. Si vero de DEO interrogetur, cur
 decreverit, nihil aliud dicere licebit, quam
 sequens: *Quia voluit.* Aut quod adhuc
 simplicius foret: *Voluit.*

§. CXV.

Quare divinam libertatem definio, quod
 sit *voluntatis supremæ sine prævia*
ratione agendi prima vis. En! summa li-
 bertas, en summa & plenissima imputatio!
 Ex bonitate divinorum actuum & decre-
 torum nulla causa prævia, nulla socia vel
 minimam laudis partem sibi decerpit. Li-
 bertas tanta, quantam nos nec cogitatio-
 ne assequi possumus, utpote qui præviæ
 rationi nunquam non obnoxii, nunquam
 experti sumus, experiri nunquam possumus,
 quid sit abs omnis rationis auxilio, & se
 solo decernere. *Quam investigabiles viæ*
ejus? - - Quis prior dedit illi, & retri-
buetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum,
& in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæ-
cula (b).

H 2

CA-

(b) Ad Roman. 11. 33. & seq.

CAPUT ULTIMUM.

Ad argumenta contraria respondetur.

§. 116. Decretum condendi mundum

§. 117. Non ex eo est liberum, quod abesse queat, sed ex eo, quod sine ratione sit conceptum:

§. 118. Nullum enim tempus cogitari potest, quo id non fuerit.

§. 119, 120. Neque signum rationis, quod vocant, aliquam successionem importat.

§. 121. Quæ omnia in decretis nostris liberis intelligere cogimur.

§. 122. Si de decretis divinis possibilibus quæramur,

§. 123. Nulla ad hæc responsio debetur, quia de his quæri non potest.

§. 124. Neque per hoc divinæ omnipotentiae aliquid derogatur.

§. 125. Scilicet de omnipotentia DEI, sicut de ejus immensitate,

§. 126. Et ejusdem æternitate non legitimas idæas nobis comparamus:

§. 127. Sed his longe altiores, ac nobiliores substituendæ sunt.

§. CXVI.

„Ergone decretum condendi mundum
 „a voluntate DEI, quacum idem
 „est, abesse non potest? Et nonne sic
 „DEUS mundum tam necessario condidit,
 „quam necessario datur voluntas DEI,
 „eoquod, prout omnes fatentur, decreta
 „DEI sint reapse ipsa voluntas DEI? “

§. CXVII.

§. CXVII.

Ast quomodo actus divinæ mentis ab ipsa mente differant, disputare aliorum fit. Sed decreta divina non ex eo sunt libera, quod abesse possint, sed ex eo, quod divina voluntas eadem abs omni prævia ratione conceperit.

§. CXVIII.

Si vero intes, an hæc decreta abesse queant, vel non queant, ad meam quidem causam tuendam respondere non opus habeo: five enim abesse queant, five nequeant, libertas divina ex eo solo est salva, quod hæc suos actus se sola, & sine omni præcedentis rationis motu ediderit. Ut tamen penitius tibi obsequar, respondeo, quod hæc decreta haud possint abesse. Nam non possunt abesse, quamdiu sunt; quia nihil potest eodem tempore esse, & simul non esse: neque poterant abesse, quando non fuerunt. Cum enim sint æterna, nullum tempus cogitari potest, in quo non fuerunt. De tempore divinis decretis priore disputare idem est, ac de mora, quæ æternitate antiquior sit, questionem, lepidam sane, movere.

§. CXIX.

§. CXIX.

„**A**st id mihi debet concedi, quod
 „voluntas saltem in signo rationis
 „suis decretis sit prior. Unde quæri po-
 „test, an non hæc decreta saltem in prio-
 „re illo signo rationis deesse queant. A-
 „pertum quippe est, quod facultas agen-
 „di actione sua antiquior sit.“

§. CXX.

Hoc signum ratione prius nihil aliud
 dicit, quam: *unum est principium*
alterius: unde nisi in divinis teipsum im-
 plicare velis, omnem in iis successionem
 excludere debes, & decreta divina cum
 DEI voluntate perfecte simultanea statue-
 re. Et nullum proinde spatium cogitare
 licet, in quo decreta non fuerint: quam-
 diu vero sunt, deesse plane nequeunt.

§. CXXI.

Si tamen ad intelligendam libertatem
 actus, adeo pertinaciter requiras, ut
 is esse, vel non esse possit, vide, an non
 proprium argumentum circa actus men-
 tium creatarum solvere cogaris. Decre-
 tum

tum tuum liberum dic, quando possit esse, vel non esse, ac proinde quandonam in tua sententia est liberum? An tunc, quando est? Minime! nam quamdiu est, non potest non esse; ac proin secundum tuam sententiam ibi liberum non est. An forte tuum decretum erit liberum, quamdiu non est? Sed eo tempore adeo non est liberum, ut omnino non sit. Sentis, ni fallor, ad actum liberum non requiri, ut possit esse, vel non esse. Posse esse convenit etiam non liberis: posse non esse nulli convenit; quia nihil est. Notio actus liberi, in quantum est liber perfectio est, & non defectus, aut negatio. Scilicet libertas non est aliqua qualitas actibus liberis inhærens, sed est denominatio *extrinseca*, qua aliquis actus ex eo vocatur liber, quod ab aliqua voluntate is vel sine sufficiente, vel omnino sine omni ratione motrice fuerit editus.

§. CXXII.

„Sed quid de decretis DEI possibili-
 „bus? An DEUS non posset velle
 „alterum mundum condere? Vel num
 „forte DEUS nil potest facere, nisi quæ
 „mo-

„modo jam fecit, quod quidem est di-
 „vinam omnipotentiam aperte negare?
 „Atqui tale decretum in DEO jam non
 „datur: & si daretur novum aliquid im-
 „mutabili illi naturæ accresceret, & cum
 „eadem idem fieret. Scilicet libertatem
 „DEI, quam habet ad condenda infini-
 „ta, quæ nondum dantur, explicabis nun-
 „quam.“

§. CXXIII.

Dum de facultate faciendi ea, quæ non
 sunt, me urges, brevis mihi suppe-
 tit responsio, quam in simili causa ex S.
 Augustino jam supra adhibui: *Quærenti*
tibi si respondeam nescire me, fortasse eris
tristior; sed tamen vera responderim: sci-
ri enim non potest, quod nihil est (a).
 Alter mundus, & omnia non extantia sunt
 nihil; ad nihil non datur potentia: neque
 cogitari potest decretum aliquod, quod
 sibi propositum habet nihil. Neque ex eo
 meam responfionem rejicias, quod mere
 possibilia cogitari posse, & divinæ omni-
 potentiæ proposita esse fors putes: nam et-
 si mere possibilia in se ipsis cogitari posse
 demus, attamen DEI potentia, voluntas,
 ac

(a) Lib. 2. de lib. arbit. C. 20.

ac decreta non feruntur in possibilia: hæc enim sunt, prout tu forte voles, jam ante DEI potentiam; utpote quæ nihil posset efficere, nisi jam prævie possibilia reperisset. DEI omnipotentia non possibilia, sed *actualia* potest facere. Jam *actualia*, id est existentia ante DEI omnipotentiam, ac decreta non sunt, nihil sunt, ac proin recte respondi, me nescire, quid quæras: non enim imago, non cognitio est, quæ nihil exhibet. Alter mundus nihil est, cogitari nequit: quare de facultate, & de decreto faciendi nihil noli mihi molestus esse. Firmissime hoc unicum tene: *Nihil cogitari potest præter Deum, & ea, quæ Deus fecit.* Vel quod rectius dicitur: *Sola ea cogitari possunt, quæ aut Deus, aut a Deo facta sunt.* Et multam ex his pacem, & mentis satietatem obtinebis.

§. CXXIV.

Et vide, ne forte tu divinæ omnipotentia, ejusque voluntati efficacissimæ plus gloriæ, quam ego, deroges, utpote qui existentia, seu prout vocamus, actualia jam cogitas, quæ DEUS non fecit, non decrevit: dum ego perpetuo, ac
con-

constanter affero: Sola ea dantur, & pro-
in ea sola cogitantur, quæ DEUS decre-
vit, quæ fecit. Ut aliquid ad sui cogni-
tionem te disponat, aut moveat, necessa-
rium est, ut DEUS illud prævie fecerit:
alias non est, per nullam sui partem exi-
stet; quod per nullam sui partem existit,
nullam in animo tuo sui cognitionem effi-
cere potest. Dum ergo putas, a te al-
terum mundum cogitari: nonne aliquid
existens cogitas, quod DEUS non fecit?
Et utique alterum mundum ut *actualem*,
ut præsentem, ut existentem modo qui-
dem nihil esse concedes. Dum ergo al-
terum mundum ut existentem a te cogi-
tari putas, nonne cogitas id, quod nihil
est; & quod proinde nullam sui cogita-
tionem, aut imaginem habere potest? Sci-
licet dum res non existentes ut existentes
cogitare nobis videmur, reapse intuemur
imagines, quæ ex rebus existentibus no-
bis comparavimus, & quæ in mente no-
stra perdurant: & sic nil nisi aliquid actua-
le, ac nobis intime præsens aspiciamus.

§. CXXV.

Dum itaque divinam omnipotentiam per
id explicamus, quod plura semper
ac

ac plura procreare possit, fere idem facimus, cum divinam immensitatem extra totum universum per infinita spatia imaginaria existentem, ac velut extensam fingimus: cum tamen illa spatia nihil sint, ut in iis DEUS existere queat. Qui in nihilo existit, ille nullibi existit.

§. CXXVI.

Idem de æternitate divina dicendum: ad quam explicandam ante mundi creationem ingentes moras, & temporum spatia in infinitum protracta fingimus; cum tamen DEUS mundum, & omne tempus in illo rerum initio primum creaverit. Nec locus, aut spatium; nec tempus, aut mora prius dabatur, utpote quæ omnia DEUS fecit, *Rex sæculorum* exinde ab Apostolo jure vocatus (b). Quomodo vero DEUS ab æterno decreta sine mutatione sui in tempore tandem producat, quomodo excepto præsentis, omnia tempora futurum, præteritum, & maxime illud mundo antiquius sint excludenda, utpote quæ cognitiones puras tantopere morantur, S. Augustinus talibus verbis explicat, ut ea omittere piaculum esse videatur; sunt autem sequen-

(b) 1. ad Timoth. 1. 17.

sequentia (c): Quid faciebat Deus, antequam faceret cælum & terram? Si enim vacabat, inquiunt, & non operabatur aliquid, cur non sic semper, & deinceps, quemadmodum retro cessavit ab opere? Si enim ullus motus in Deo novus extitit, & voluntas nova, ut conderet creaturam, quam nunquam ante condiderat, quomodo jam vera æternitas, ubi oritur voluntas, quæ non erat? Neque enim voluntas Dei creatura est, sed ante creaturam: quia non crearetur aliquid, nisi creatoris voluntas præcederet.

Ad ipsam ergo Dei substantiam pertinet voluntas ejus. Quod si exortum est aliquid in Dei substantia, quod prius non erat, non veraciter dicitur æterna illa substantia. Si autem voluntas Dei sempiterna erat, ut esset creatura, cur non sempiterna & creatura? Qui hæc dicunt, nondum te intelligunt o Sapientia Dei lux mentium! Nondum intelligunt, quomodo fiant, quæ per te, atque in te fiunt: & conantur æterna sapere, sed adhuc in præteritis, & futuris rerum motibus cor eorum volitat, & vanum est. Quis tenebit illud, ut paululum stet, & paululum rapiat splen-

(c) Libr. Confession, 11, C. 10, 11, 12 & 13.

*splendorem semper stantis æternitatis, & comparet cum temporibus nunquam stantibus, & videat incomparabilem; & videat longum tempus, nisi ex multis prætereuntibus motibus, qui simul extendi non possunt, longum non fieri: non autem præterire quidquam in æterno, sed totum esse præsens. - - - Ecce respondeo dicenti, quid faciebat Deus, antequam faceret cælum & terram, respondeo non illud, quod quidam respondisse perhibetur joculariter eludens quæstionis violentiam. Alta, inquit, scrutantibus gehennas parabat. Aliud est videre, aliud ridere. Hoc ego non respondeo. Libentius enim responderim, nescio, quod nescio. - - Sed dico te Deus meus! omnis creaturæ Creatorem. Et si cæli & terræ nomine omnis creatura intelligitur, audenter dico: Antequam faceret Deus cælum & terram, non faciebat aliquid. — At si cujusdam sensus volatilis vagatur per imagines retro temporum, & te Deum omnipotentem, cæli & terræ artificem ab opere tanto, antequam id faceres, per innumerabilia sæcula cessasse miratur, evigilet, atque attendat, quia falsa miratur. Nam unde poterant innumera sæcula præterire, quæ ipse non feceras, cum sis omnium
nium*

nium sæculorum auctor, & conditor? - -
Cum ergo sis operator omnium temporum,
si fuit aliquod tempus, antequam faceres
cælum & terram, cur dicitur, quod ab o-
pere cessabas? Idipsum enim tempus tu fe-
ceras: nec præterire poterant tempora,
antequam faceres tempora. Si autem an-
te cælum & terram nullum erat tempus,
cur quæritur, quid tunc faciebas? Non
enim erat TUNC, ubi non erat tempus:
nec tu tempore tempora præcedis, alioquin
non omnia tempora præcederes. - - Anni
tui omnes simul stant, quoniam stant, nec
a venientibus excluduntur, quia non tran-
seunt. - - Anni tui dies unus, & dies
tuus non quotidie, sed hodie, quia hodie-
nus tuus non cedit crastino; neque enim
succedit hesterno. Hodiernus tuus æterni-
tas, ideo coæternum genuisti, cui dixisti:
Ego hodie genui te. En quantopere emen-
danda sit ea, quam de divina æternitate
habemus, notio. Lege vero totum librum
undecimum confessionum, & illud lectio-
nis tuæ pretium feres, quod ab innumeris
erroribus, quos inde a primis vitæ annis
haurire solemus, mentem tuam purgaturus
sis. Inter legendum insuper stupendum
Augustini ingenium, & in hac re philo-
so-

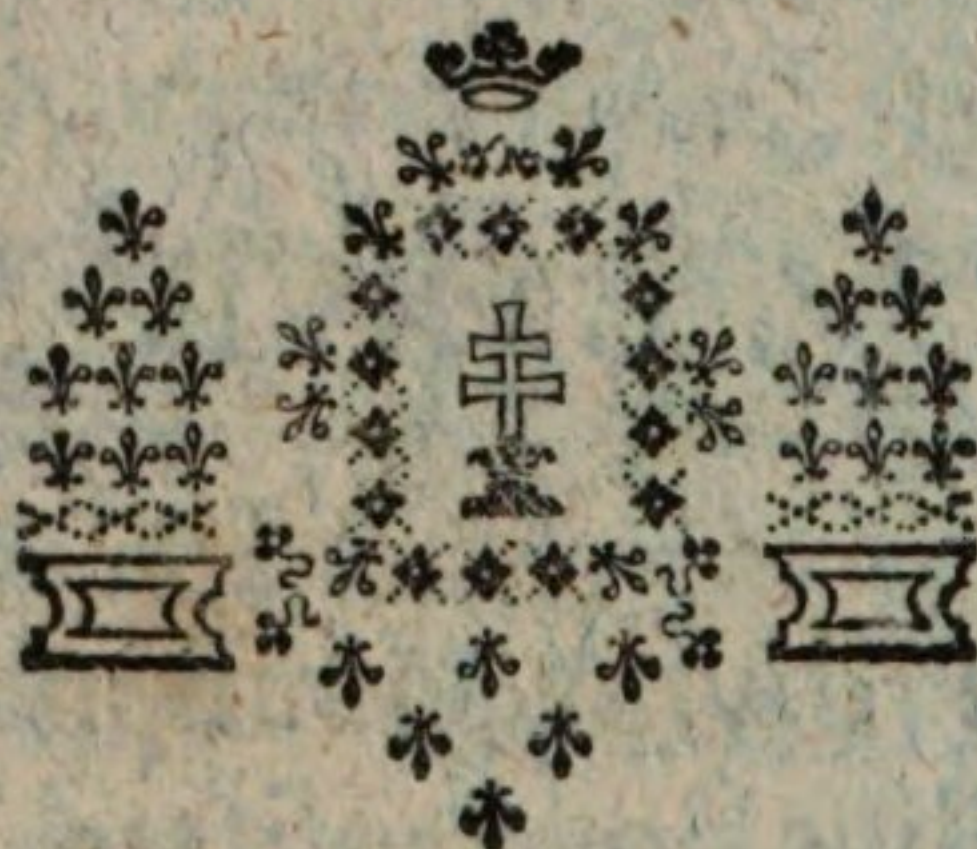
sophiam plane summam admiraberis: ut merito Theologi ad hunc tanquam ad summum arbitrum, ac pene tanquam ad oraculum provocent. Sed etiam non raro hærebis, cur nos Theologi, qui per omnia Augustinum profitemur, in DEO diversas adeo possibilitium, futurorum, aut etiam sub conditione futurorum scientias statuamus: cum tamen Augustinus præter simplicissimam, qua DEUS præsentia coram intuetur, cognitionem in mente DEI nullam aliam scientiam admittat; prout cuique hunc librum legenti apertum erit.

§. CXXVII.

Scilicet de divina omnipotentia æque, ac de illius immensitate, & æternitate longe simplicior, longe purior, & longissime altior cogitatus est imbibendus. Ægre animum nostrum ad tantam sublimitatem urgemus, & cum aliquando ingenti contentione eo evolavimus, ad nos diutius inibi tenendos non sufficimus. Cum pervenitur, quantum fieri potest, non in eis manet perventor, sed velut acie ipsa reverberata repellitur, & fit rei non transitio-

sitoriae transitoria cogitatio (d). Sed si ad consuetas tenebras redire cogit connata imbecillitas, saltem hoc teneamus, ut ab iis, quæ non sunt, contra ea, quæ sunt, argumentum non petamus.

Finis Dissertationis secundæ.

(d) S. August. Lib. 12. de Trinit. C. 14.

Oberrauch, Herkulan,

P. Fr. Herculani Oberrauch Ordin. Min. Reformat. De Ea, Qua Divina Gratia
Et Liberum Hominis Arbitrium Ad Actum Fini Ultimo Aptum Amice Conspirant,
Mira Concordia Dissertatio Theologica Secunda

Oeniponte [1783]

Diss. 441#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10840377-6

VD18 14986779-003